

Національний університет оборони України

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Науково-практичної конференції

**“Актуальні проблеми розвитку військової освіти і
науки, шляхи їх вирішення”**

03 жовтня 2024 року

Видання університету – 2024

Актуальні проблеми розвитку військової освіти і науки, шляхи їх вирішення - 2024

УДК 355(477) (066)
ББК 68.4(4 УКР) я 43
В 42

Тези доповідей науково-практичної конференції “Актуальні проблеми розвитку військової освіти і науки, шляхи їх вирішення”, К.: НУОУ, – 2024. – 50 с.

Тези доповідей призначені для керівного складу, науково-педагогічних (наукових) працівників, докторантів та ад’юнктів (аспірантів) вищих навчальних закладів і наукових установ системи військової освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою Національного університету оборони України, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Оліферук В.М., кандидат технічних наук (голова організаційного комітету).

Рахманов В.О., доктор педагогічних наук, професор (модератор).

Вавілова Н.В., кандидат історичних наук, (секретар оргкомітету конференції).

Усі права застережені.

У разі передруку матеріалів посилання на тези доповідей обов’язкове.

Адреса оргкомітету конференції: Україна, 03049, м. Київ-49, пр-т Повітряних Сил, 28, Національний університет оборони України, тел.: (044) 271-09-76, E-mail: nuou_str@ukr.net

ЗМІСТ

Секція “Актуальні проблеми розвитку військової освіти”

<i>Рахманов В.О.</i> Основні причини недостатнього розвитку майбутніх фахівців упродовж військової кар’єри.....	4
<i>Крайнов В.А.</i> Основні шляхи підвищення інтенсивності та якості навчання за рахунок використання новітніх інформаційних технологій.....	5

Секція “Актуальні проблеми підготовки військових фахівців”

<i>Вавилова Н.В., Хомік М.М.</i> Система мобілізаційного резерву в країнах-членах НАТО.....	8
<i>Гереза Д.М., Коцюрuba В.І.</i> Підготовка громадян України в інтересах сил підтримки збройних сил України.....	10
<i>Зельницький А.М., Заболотний О.А.</i> Пропозиції до структурно-функціональної моделі військової підготовки громадян України.....	15
<i>Карпенко В.С.</i> Розроблення структурно-функціональної моделі військової підготовки громадян України.....	19
<i>Колесник О.В., Васюхно С.І., Ткаченко Н.І.</i> Військове лідерство стратегічного рівня як інструмент підготовки сучасних військових керівників.....	21
<i>Мітягін О.О., Оліферук В.М.</i> Деякі питання нормативно-правового регулювання підготовки громадян України до військової служби.....	23
<i>Новіцька А.С., Єфименко Г.А.</i> Адаптація до війни: як Україна переосмислює цивільну оборону.....	25
<i>Шабатіна Н.О.</i> Пропозиції до оцінювання рівня сформованості домедичної компетентності в системі загальновійськової підготовки громадян України.....	27

Секція “Актуальні проблеми розвитку військової науки”

<i>Вавілов С.Є.</i> Воєнна наука і освіта – перспективи розвитку.....	31
<i>Горобець В.Ю., Кітура О.В.</i> Трансформація воєнної науки: загрози та виклики.....	34
<i>Красота-Мороз Г.І.</i> Емоційний інтелект – складова розвитку кроскультурної компетентності офіцерів сил спеціальних операцій.....	37
<i>Орда М.В., Алексєєв М.М.</i> Система збалансованих показників як інструмент механізму реалізації політики у сфері воєнної науки.....	39
<i>Орда М.В., Наливайко А.Д.</i> Механізми реалізації політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності в системі міністерства оборони України.....	43
<i>Черних Ю.О.</i> Напрямки удосконалення системи військової освіти в умовах відсічі збройної агресії російської федерації.....	44

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ НЕДОСТАТНЬОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ УПРОДОВЖ ВІЙСЬКОВОЇ КАР'ЄРИ

Наявна система військової освіти не повною мірою забезпечує безперервний професійний розвиток військових фахівців упродовж військової кар'єри, набуття ними нових компетентностей, які дають змогу належно виконувати завдання оборонного планування, сумісного застосування ЗС України та інших складових сил оборони, здійснювати спільні дії у складі об'єднаних органів військового управління, у тому числі разом з відповідними структурами держав - членів НАТО.

До основних причин виникнення зазначеної проблеми належать:

використання застарілих підходів та принципів під час формування структури та змісту військової освіти, недосконалий процес прогнозування її розвитку;

відсутність ефективної багаторівневої системи професійної військової освіти, що забезпечує набуття фахових компетентностей для виконання службових (бойових) функцій відповідно до стандартів НАТО та досвіду ведення бойових дій ЗС України та іншими складовими силами оборони у зв'язку із збройною агресією російської федерації;

відсутність взаємосумісності структури військової освіти в складових силах оборони із структурами та організацією військової освіти держав - членів НАТО;

відсутність міжвідомчої координації під час підготовки військових фахівців у складових сил оборони, централізованої підготовки офіцерського складу оперативного та стратегічного рівня військової освіти;

неповна відповідність змісту військової освіти сучасному досвіду бойової та оперативної підготовки військ (сил), їх застосуванню у війнах, локальних конфліктах, антитерористичних і міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки стандартам держав - членів НАТО;

неінтегрованість системи військової освіти із системою управління кар'єрою;

повільне впровадження сучасних інформаційних, інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, особистісно-орієнтованих освітніх технологій і технологій дистанційного навчання, зокрема в рамках виконання Програми НАТО "Удосконалення військової освіти" (DEEP);

недостатній рівень підготовки науково-педагогічних (педагогічних) працівників та інструкторів вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти (далі - військові навчальні заклади) та навчальних частин (центрів) для викладання за освітніми програмами відповідно до потреб інтеграції в НАТО;

недосконалість організаційно-штатної структури військових навчальних закладів, навчальних частин (центрів) та її невідповідність динаміці розвитку ЗС України та інших складових сил оборони;

недосконала система вивчення іноземних мов військовослужбовцями, що не забезпечує достатній рівень володіння іноземними мовами для ефективної участі в заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, впровадження стандартів та процедур НАТО;

недієва система відповідальності стейкхолдерів, військових навчальних закладів за якість підготовки військових фахівців, реалізацію законодавчо закріплених вимог щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення і гарантування якості освіти та освітньої діяльності;

недостатнє забезпечення освітнього процесу новими, сучасними зразками озброєння і військової техніки, тренажерами, навчально-тренувальними системами, комплексами, лабораторіями, центрами моделювання тощо;

недостатній рівень співпраці між українськими військовими навчальними закладами та військовими навчальними закладами держав - членів НАТО.

Ураховуючи наведене, подальший розвиток системи військової освіти потребує її трансформації шляхом визначення нових підходів до формування структури та змісту, що дасть змогу забезпечити ефективну планомірну реалізацію закріпленого Конституцією України стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в НАТО та Європейському Союзі, забезпечити ЗС України та інші складові сил оборони вмотивованим, професійним і освіченим особовим складом.

к.т.н., с.н.с. Крайнов В.А. (НУОУ)

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ НАВЧАННЯ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Одним із пріоритетних завдань оборонної реформи є створення ефективної системи управління Збройними силами України (ЗСУ) як основи системи управління силами оборони держави. Одночасно з реалізацією заходів, пов'язаних з безпосереднім реформуванням оборонного відомства, важливу роль у реалізації цього завдання відіграватимуть упровадження в діяльність органів управління та військ (сил) сучасних інформаційних технологій, адаптація найкращих практик та стандартів провідних країн - членів НАТО, комплексна автоматизація процесів оперативного (бойового) управління, зв'язку, розвідки та спостереження, обліку та управління оборонними ресурсами.

На сьогодні існує необхідність визначити роль і місце інформаційних технологій в процесах управління військами в умовах ведення сучасної збройної боротьби, напрямки їх застосування, а також тенденції й перспективи

їх розвитку. Основу цих технологій складають автоматизовані інформаційні системи (АІС) органів управління, створення яких відбувається з використанням сучасних комп'ютерних мереж різного призначення та масштабу. Тому пошук шляхів підвищення інтенсивності та якості військової професійної освіти є актуальним завданням.

Одним із напрямків вирішення цього завдання є системний підхід, заснований на принципах іновативності, технологічності та інформатизації. Для комплексного поєднання цих педагогічних явищ необхідно забезпечити перехід від простого вивчення комп'ютерної техніки до засвоєння новітніх інформаційних і комунікаційних технологій у військовій освіті, які ґрунтуються на використанні інтелектуальних технологій та систем штучного інтелекту.

Необхідно переорієнтувати процес бойової та оперативної підготовки на опанування командирською ланкою комп'ютерних засобів і програмного забезпечення щодо формування системи знань, умінь і навичок, розвитку в них потреби самостійної роботи і творчого, нешаблонного підходу до процесу управління боєм. При цьому необхідно враховувати, що основою інформатизації професійної підготовки майбутніх командирів мають стати нові інформаційно-навчальні технології. Тому на перший план виходить проблема підвищення інтенсивності та якості навчання слухачів за рахунок використання новітніх інформаційних технологій, та формування практичних навичок використання засобів автоматизації для обґрунтованого та якісного прийняття рішення офіцерами як під час навчання в у вищих військових навчальних закладах, так і в ході заходів практичної підготовки військ (сил) і проведення командно-штабних навчань (КШН).

Основними проблемними питаннями підготовки слухачів є те, що часто не відчувається динаміка розвитку подій у реальному часі у ході виконання завдань КШН, що знижає якість злагодження штабів (органів управління військами) сектора безпеки и оборони держави. Тому набуває особливої актуальності проблема розробки програмних засобів на користь створення ситуаційних центрів, центрів навчання оперативного складу ОВУ та їх використання з урахуванням сформованої та реалізованої концепції розвитку ЄАСУ ЗСУ. Крім того, математичні моделі та інформаційно-розрахункові завдання (ІРЗ), що розробляються підприємствами промисловості, повинні включатись до складу програмного забезпечення АСУ військами (силами) та інших АІС після проведення належної експертизи їх якості (у тому числі атестації та сертифікації) та апробації в ході проведення КШУ та військових ігор, а також з урахуванням досвіду ведення бойових дій.

Необхідно відзначити, що існуючі уніфіковані алгоритми практичного застосування математичних моделей та інформаційно-розрахункових завдань роботи посадових осіб повинні бути уніфікованими, що суттєво підвищить їх власні властивості, спростить освоєння та впровадження посадовими особами в діяльність органів військового управління (ОВУ). Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що наявні нині ІРЗ, моделі, розрахунково-моделюючі комплекси не повною мірою забезпечують інформаційні потреби посадових осіб, а також

необхідний ступінь автоматизації розрахунково-аналітичної діяльності апарату (штабу) керівництва у процесі розробки та проведення штабних тренувань, КШУ та військових ігор. Тому підвищення інтенсивності та якості процесу навчання повинно бути спрямовано на досягнення якісно нового рівня підготовки ОБУ військами (силами) у мирний час та особливий період, підвищення його ефективності за рахунок інтенсивного впровадження сучасних методів, систем і засобів отримання, передачі, збору, обробки, зберігання і використання інформації, комплексної автоматизації процесів підготовки офіцерів для ЗСУ. Це дозволить суттєво повисити рівень практичної складової підготовки ОБУ.

При проведенні занять треба добиватися тісної взаємоінтеграції автоматизованих систем розвідки, управління військами (силами), вогнем та зброєю (бойовими засобами), створення єдиного інформаційного простору системи управління ЗСУ та подальшого підвищення інтенсивності проведення занять, КШН, воєнних ігор та тренувань. Загалом, розглядаючи основні шляхи підвищення інтенсивності та якості навчання, необхідно добиватися формування знань, умінь та навичок, необхідних посадовим особам для виконання посадових функцій, а це немислимо без використання комп'ютерних інформаційних технологій. Їх створення та впровадження у практику бойової та оперативної підготовки має розглядатися як один із найважливіших та актуальних напрямів підвищення ефективності процесу навчання ОБУ. Застосування даних технологій дозволить забезпечити формування якісно нового інформаційно-моделюючого середовища ЗСУ, суттєву зміну та вдосконалення форм та способів навчання посадових осіб, а також підвищення рівня злагодженості ОБУ, насамперед стратегічної та оперативно-стратегічної ланок, порівняно з існуючими можливостями використання традиційних форм оперативної підготовки.

Таким чином, можливо констатувати, що проблема підвищення інтенсивності та якості навчання за рахунок використання новітніх інформаційних технологій потребує подальшого дослідження та розробки об'єднаної навчальної системи для проведення спільного міжвідомчого навчання органів управління тактичної та оперативно-тактичної ланок управління Збройних Сил, інших військових формувань і правоохоронних органів України.

СИСТЕМА МОБІЛІЗАЦІЙНОГО РЕЗЕРВУ В КРАЇНАХ – ЧЛЕНАХ НАТО

В основі мобілізаційних ресурсів держав-членів НАТО перебуває людський ресурс – кількість населення кожної країни, яке, за необхідності, може бути мобілізованим до лав збройних сил. Мінімальний рівень мобілізаційного потенціалу для мирного часу загалом складає 0,5–1 % від загальної чисельності населення країни. У випадку оголошення стану війни або початку широкомасштабних бойових дій рівень мобілізаційного потенціалу може бути збільшено до показника 10–20 %. До категорії резервістів відносяться військовозобов'язані, які підлягають мобілізації за необхідності та які не входять до складу військовослужбовців збройних сил або інших військових формувань. Водночас наявність мобілізаційного резерву надає змогу значно зменшити військові витрати на підготовку особового складу.

У рамках реалізації спільної оборонної політики на теренах Альянсу всі держави-члени НАТО мають власний мобілізаційний резерв, регламентований чинним законодавством тієї чи іншої країни, проте для кожної країни існують особливості та специфічні риси формування і комплектування мобілізаційного резерву. Загалом у державах-членах НАТО акумульовано 2,75 млн резервістів (1,9 млн в Європі).

У державах-членах НАТО придатними до військової служби загалом вважаються 358 млн осіб, при цьому в європейських країнах Альянсу – 222 млн осіб. Попри розміри мобілізаційних ресурсів різних держав світу на результати мобілізації впливають такі чинники, як: демографія (статевовікова піраміда структури населення), загальний стан здоров'я населення країни, показники відтоку резервних кадрів, число осіб, добровільно готових воювати, тощо.

На теренах НАТО служба в мобілізаційному резерві визначається як специфічний різновид військової служби з метою підтримання бойової готовності особового складу резервістів, стимулювання їх до постійного удосконалення своїх професійних здібностей та бойових навичок, напрацювання специфічних вмінь і є важливою складовою державної мобілізаційної політики. При цьому у випадку екзистенційної військової загрози ані стать, ані вік, навіть стан здоров'я резервістів значення не мають.

У державах-членах НАТО правове регулювання мобілізаційного резерву та служби в ньому регулюються законами про оборону, про військову службу, про мобілізацію або спеціальними законодавчими актами, які присвячені цій тематиці. До спільних рис мобілізаційного резерву в державах-членах НАТО відносяться: контрактна форма комплектування мобілізаційного резерву; встановлення засад добровільності; використання набутого досвіду колишніх військовослужбовців; підготовка резервістів, яка мало чим відрізняється від підготовки кадрових військових (при цьому значну частину резерву становлять висококласні фахівці й досвідчені військові).

У світі є країни, в яких узагалі немає строкової служби, є держави, де призов не проводять у мирний час, а також країни, де періодично відбувається призов до армії.

Результати аналізу комплектування збройних сил та військової підготовки громадян країн – НАТО вказують на різні форми та підходи, а саме:

загальна військова повинність та служба у військовому резерві (Греція, Данія, Естонія, Норвегія, Фінляндія, Хорватія, Туреччина, Швеція);

служба за контрактом (професійна армія) та служба у військовому резерв/запасі (Бельгія, Болгарія, Франція, Чехія, Іспанія, Італія, Канада, Німеччина, Польща, Нідерланди, Португалія, Румунія).

Кандидати на службу в ЗС реєструються на інформаційній платформі чи відбираються через центри комплектування (рекрутингові центри). Кандидати до армії проходять загальну підготовку, починаючи з початкової військової підготовки до спільних стандартів базових військових навичок в учбових центрах. Служба у резерві включає проведення базової підготовки та зборів протягом року у вигляді одного збору різної тривалістю. Також існують різні системи позавійськової підготовки військових спеціалістів за різними фахами з числа студентів. Співпраця армії з неурядовими організаціями, оборонними організаціями та іншими соціальними партнерами є важливим елементом діяльності збройних сил країн НАТО. Її мета – залучити суспільство до оборонної діяльності, сформувати оборонні настрої та виховувати суспільство, головним чином молодь, щодо оборони. Завдяки такій співпраці створюється соціальна база, що в свою чергу формує позитивний імідж та інтерес до армії та служби, а отже, ефективніший набір до армії. Попри різні моделі комплектування збройних сил країн – членів НАТО, спільною є система підготовки, яка дозволяє комплектувати ЗС та навчати військовослужбовців відповідно до високих стандартів а також мати чисельний, підготовлений та вмотивований резерв.

Таким чином, у державах-членах НАТО створення і розвиток системи мобілізаційного резерву проходить в умовах відмови від комплектування збройних сил за призовом на строкову службу. Контрактний спосіб комплектування найбільш залежний від наявності дієвої та ефективної системи мобілізаційного резерву, оскільки при такому способі комплектування відбувається досить повільне накопичення мобілізаційного запасу з колишніх військовослужбовців. Для збереження обороноздатності на теренах НАТО кожному члену Альянсу важливо та необхідно мати великий мобілізаційний резерв, який у випадку війни можна оперативно залучити для забезпечення оборони держави. Водночас мобілізаційний резерв у державах НАТО сприймається як фактор збільшення можливостей національної економіки тієї чи іншої країни. Однак в умовах повномасштабної війни Російської Федерації (далі – РФ) проти України в європейські країни, які є членами Альянсу, поступово повертається феномен служби за призовом. Зокрема, Німеччина, яка скасувала призов на військову службу ще в 2011 році, розглядає можливість його повернення. У Франції з 2024 року для чоловіків і жінок призовного віку

стартують обов'язкові місячні збори, на яких вони опановуватимуть базову підготовку. У 2023 році Польща розпочала кампанію із закликом до добровільної строкової військової служби, оскільки очікується, що новий вид військової служби має стати ефективним механізмом збільшення чисельності Війська Польського та нарощування його резервів. Важливо, що механізм призову в більшості країн НАТО зберігся, що дозволяє за потреби оголосити призов без тривалих юридичних процедур.

Гергега Д.М. (командувач Сил підтримки
Збройних Сил України),
д.т.н., проф. Коцюруба В.І. (НУОУ)

ПІДГОТОВКА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ІНТЕРЕСАХ СИЛ ПІДТРИМКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Актуальність теми піднятого питання витікає із досвіду відсічі повномасштабної агресії РФ проти України. Підготовка громадян України є однією із найважливіших складових підготовки держави до оборони. При цьому, нові виклики, що пов'язані у першу чергу із корінними змінами характеру збройної боротьби, висувають значно підвищенні вимоги до теорії та практики підтримки дій військ (сил) на полі бою у сучасних умовах.

Врахування таких вимог знайшло відображення у Візії розвитку Сил підтримки (СП) Збройних Сил України (ЗС України) на довгострокову перспективу, відповідно із якою СП ЗС України мають стати запорукою нашої Перемоги на полі бою та складатися із мотивованих, компетентних, проактивних військових професіоналів та лідерів, здатних мислити креативно та нестандартно, оснащених кращою світовою військовою технікою та озброєнням. Одним із найважливіших напрямків реалізації Місії, що ґрунтується на Цінностях СП ЗС України є підготовка військово навчених фахівців-професіоналів спроможних ефективно виконувати завдання і заходи підтримки дій військ (сил) на полі бою.

Відповідно до розробленого проєкту Стратегії розвитку СП ЗС України до 2035 року удосконалення процесу підготовки військовонавченого людського ресурсу для потреб СП ЗС України передбачено здійснити у три етапи:

на короткострокову перспективу – завершити формування курсів підготовки фахівців відповідно до ВОС за напрямками СП ЗС України;

на середньострокову перспективу – завершення впровадження стандартів НАТО під час підготовки фахівців на базі існуючих вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) та військових навчальних підрозділів;

на довгострокову перспективу – створити фаховий ВВНЗ СП ЗС України та запровадити паралельну підготовку фахівців у ВВНЗ та військових навчальних підрозділах країн-членів НАТО.

Відповідно до існуючої системи підготовки рядового та сержантського складу, підготовка фахівців СП ЗС України здійснюється на базі ОНТЦ “Поділля” та підпорядкованих підрозділах.

Штатні можливості підготовки на даний час складають 2610 військовослужбовців (одночасно), що дозволяє реалізувати потребу ЗС України у фахівцях підтримки.

Основні категорії, що проходять підготовку:

військовослужбовці, призвані під час мобілізації з ТЦК та СП;

військовослужбовці, призвані з ТЦК та СП на військову службу за контрактом;

військовослужбовці, що проходять службу у військових частинах.

Вказані категорії проходять базову загальновійськову підготовку (БЗВП) на базі Школи БЗВП ОНТЦ “Поділля” у обсягах до 900 військовослужбовців одночасно. Після завершення БЗВП проходять фахову підготовку за усім переліком ВОС відповідно до штатних можливостей центру.

Після завершення навчання відповідно до Положення про сертифікат та свідоцтво про закінчення курсу навчання в навчальних центрах ЗС України, затвердженого наказом Генерального штабу ЗС України від 18.10.2017 № 369, військовослужбовцям видається свідоцтво про завершення навчання в навчальних центрах, що дає право бути призначеним та виконувати обов’язки за посадою. Тривалість підготовки 6 навчальних днів на тиждень з понеділка по суботу. Курси суміщеної підготовки командирів відділень (за усіма ВОС) – 42 навчальних дні.

Стосовно підготовки офіцерів для потреб СП ЗС України. Станом на 1 жовтня 2024 року для потреб СП ЗС України здійснюється наступна підготовка.

Національний університет оборони України. Підготовка фахівців оперативного рівня (слухачі) для ЗС України: за спеціальністю “254 Забезпечення військ (сил)” 71 слухач спеціалізацій:

“Організація радіаційного, хімічного та біологічного захисту військ (сил)”;

“Організація топогеодезичного та навігаційного забезпечення військ (сил)”;

“Організація інженерного забезпечення бойових дій військ (сил)”.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Усього 437 курсантів. За спеціальністю “253 Військове управління (за видами збройних сил)” спеціалізація “Управління діями інженерних підрозділів військ і сил” усього 316 курсантів. Спеціальність підготовки “255 Озброєння та військова техніка” спеціалізація “Озброєння та техніка інженерних військ” – 111 курсантів (бакалавр). Спеціальність підготовки “255 Озброєння та військова техніка” спеціалізація “Озброєння та техніка інженерних військ” усього 11 курсантів (магістр).

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Усього 108 курсантів за спеціальністю “193 Геодезія та землеустрій” спеціалізація підготовки: “Геоінформаційні системи і технології”.

Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. Усього 167 курсантів за спеціальністю підготовки “254 Забезпечення військ (сил)” спеціалізація підготовки: “Радіаційний, хімічний, біологічний захист та екологічна безпека військ”.

Кафедра військової підготовки Одеського національного університету. Усього 45 курсантів за спеціальністю “103 Наука про Землю” спеціалізація підготовки: “Метеорологія”.

Кафедра військової підготовки Львівського Державного університету безпеки життєдіяльності України спеціалізація підготовки “Бойове застосування інженерно-саперних (інженерних) з’єднань, військових частин (підрозділів)” 1 курс – 25 офіцерів запасу; 2 курс – 41 офіцерів запасу.

Кафедра військової підготовки Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка спеціалізація підготовки “Інженерне забезпечення бойових дій військ (сил)” 1 курс – 0 офіцерів запасу; набір 15-30 жовтня; 2 курс – 56 офіцерів запасу.

Кафедра військової підготовки національного університету цивільного захисту України спеціалізація підготовки “Експлуатація та ремонт озброєння радіаційного, хімічного, біологічного захисту” 1 курс – 0 офіцерів запасу; 2 курс – 2 офіцерів запасу.

Інші заходи підготовки фахівців за кордоном.

Базова підготовка саперів (фахова підготовка) загальною кількістю до 120 військовослужбовців на території Республіки Польща) терміном в 36 навчальних днів. Відповідно до спільного рішення Міністерства оборони України та Міністерства оборони Республіки Польща, з серпня 2022 року на території та за рахунок фінансового ресурсу Республіки Польща (в подальшому – САТ-С EUMAM) здійснюється підготовка саперів Збройних Сил України. У короткий термін польська сторона підготувала модульне містечко для розміщення особового складу та проведення підготовки саперів ЗС України, на даний час розміри модульного містечка дозволяють здійснення підготовки 120 військовослужбовців.

Підготовка на території Республіки Польща позитивно оцінюється відгуками. Для підготовки взята за основу програма ОНТЦ “Поділля”. До супроводження підготовки залучають 2-4 інструктора з України (наказами проводяться як мобільна група, що дає змогу видати свідоцтво за ВОС 166 (інженерно-саперні). Підготовка здійснюється спільними зусиллями Британії, Литви, Польщі, Канади (Канада має досвід навчання українських саперів у ході роботи місії Unifier LoE 2 2015-2021 pp).

Підготовка інженерно-саперних відділень на території ФРН, яку планується реструктурувати на курс підготовки саперних груп (тривалість 2-3 тижні). Основною метою даного курсу була підготовки відділень до дій у ході наступу та подолання інженерних загороджень + дії в урбанізованій місцевості та лісі.

До підготовки кожного відділення було залучено 4 інструктора країн-партнерів (2 сапери, 1 піхотинець, 1 для супроводження лідерської підготовки командира відділення). Перші курси показали, що відділення мають недостатній рівень лідерства командира, індивідуальні навички поводження зі зброєю тощо. Тому додатковий час у підготовці виділяється на індивідуальні навички. Практика здійснення даної підготовки показала низку проблемних питань, а саме: складності у залученні до підготовки саперів загальновійськової бригади, оскільки в усіх бригадах дефіцит в саперах та мало повністю укомплектованих відділень, які могли б у повному складі убути на 3 тижні для підготовки закордон, тому більшість учасників були з військових частин КСП ЗС України.

Курси підвищення кваліфікації з розмінування – другорядна потреба, у кількостях та обсягах відповідно до пропозицій країн-партнерів та їх спроможностей. Пропонується проводити тільки у випадках підготовки на специфічну техніку, засоби розмінування тощо.

Вказані проблемні питання напряму пов'язані із потребою індивідуальної та колективної підготовки фахівців для застосування новітніх зразків озброєння та військової техніки, що надана країнами партнерами у якості військово-технічної допомоги.

Вивчення досвіду застосування в інтересах покращення навчального процесу та підвищення ефективності бойового застосування здійснюється представниками ВВНЗ, дослідних установ МО України та ЗС України.

Основними проблемними питаннями щодо підготовки фахівців для потреб СП ЗС України є наступні.

Наявна система комплектування мобілізаційним ресурсом наразі зберігає комплекс проблемних питань, які спричинюють до суттєвої (у окремі періоди – до 20%) частки невчасно підготовленого контингенту військовослужбовців за спеціальностями СП ЗС України, частка з яких (до 3,5%) взагалі виключається зі складу ЗС України. Окремим проблемним питанням є вкрай низька фізична підготовленість особового складу, зокрема що ускладнює комплектування за ВОС 166 сапер та ВОС 193 вогнеметник, виконання обов'язків за якими вимагає задовільного стану здоров'я та гарної фізичної витривалості.

Укомплектованість та якісна характеристика інструкторсько-викладацького складу відповідно до вимог спільної директиви МО України та Головнокомандувача ЗС України створена Школа загальновійськової підготовки, основним призначенням якої є здійснення підготовки військовослужбовців рядового та сержантського складу строкової військової служби, мобілізаційного ресурсу, військової служби за контрактом та резервістів за спеціальністю ВОС-100, як у мирний час так і в особливий період.

Для підвищення рівня укомплектованості інструкторсько-викладацьким складом підвищити пріоритетність комплектування військових навчальних

закладів військовослужбовцями, які мають бойовий досвід з попереднім стажуванням кандидатів.

Матеріально-технічне забезпечення проведення заходів загальновійськової підготовки. З метою якісного забезпечення заходів проведення підготовки відповідно до Програми БЗВП (для підготовки мобілізаційних ресурсів) видання 3 передбачено орієнтовний розрахунок основних матеріально-технічних засобів, озброєння, боєприпасів та імітаційних засобів необхідних для забезпечення занять.

Однак, з кінця 2023 року фактично відсутнє забезпечення боєприпасами та засобами імітації, що унеможливує набуття особовим складом елементарних навичок поведінки в екстремальних умовах – психологічне гартування особового складу не відбувається. Що в подальшому призводить до зривів у виконанні бойових завдань. В ході здійснення БЗВП особлива увага приділяється практичним заняттям, які в свою чергу потребують своєчасного та повного забезпечення імітаційними засобами. Часткова або повна відсутність засобів імітації суттєво впливає рівень підготовки який отримують курсанти.

Шляхом вирішення піднятих проблемних питань може стати впровадження у практику військової освіти проекту “Військова підготовка населення впродовж життя”, що розроблений за ініціативою Департаменту вищої освіти та науки МО України у взаємодії із Генеральним штабом ЗС України. Метою концепту є визначення напрямів трансформації системи військової освіти щодо забезпечення безперервного освітнього та професійного розвитку військових фахівців упродовж військової кар’єри (службової діяльності) для набуття оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей МО України, ЗС України, іншими складовими сил оборони для виконання завдань оборонного планування, застосування ЗС України та інших складових сил оборони, спільних дій у складі об’єднаних органів військового управління, а також їх взаємосумісності з відповідними структурами держав-членів НАТО.

Згідно із підходом трансформація системи військової освіти передбачає професіоналізацію ЗС України та інших складових сил оборони, інтеграцію органів управління військовою освітою, мережі військових навчальних закладів, діючих стандартів освіти, професійних стандартів, нормативно-правової бази в єдиний комплекс складових системи військової освіти для забезпечення сил оборони військовими фахівцями. Професіоналізація військової освіти передбачає формування сучасної моделі професійної військової освіти, що забезпечує підготовку військових фахівців на основі їх безперервного професійного розвитку, враховує загальні тенденції розвитку системи національної та міжнародної безпеки, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, нові вимоги до якості військової освіти, формування доброчесності на основі стандартів НАТО. Професійна військова освіта має забезпечити розвиток військового лідера шляхом надання широкого спектру професійних знань та розвитку креативного мислення упродовж військової кар’єри.

ПРОПОЗИЦІЇ ДО СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Комплексність вирішення багатоаспектної проблеми щодо моделювання передбачає застосування сучасних форм, методів, методик, педагогічних технологій.

Поняття “моделювання” розглядається у Великому тлумачному словнику сучасної української мови як “...процес дослідження об’єктів, систем, явищ, процесів шляхом побудови і вивчення їх моделей”. У свою чергу “модель” – це зразок, що відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об’єкта, процесу, явища та використовується для одержання нових знань про них”.

Процеси моделювання та будови моделей знайшли широке застосування в педагогічних дослідженнях, що пояснюється різноманітністю їх гносеологічних функцій, а головне – своєю спрямованістю не на окремі складові освітнього процесу, а на їхню взаємопов’язаність, цілісну єдність, емерджентність. Отже йдеться про моделювання на основі застосування принципів системного підходу, що передбачає орієнтацію на досягнення кінцевого результату з урахуванням доцільної економічності.

В умовах воєнного стану в Україні значно актуалізувалася малодосліджена на сьогоднішній день проблема військової підготовки громадян (допризовники, призовники, контрактники, військовозобов’язані, резервісти) щодо формування в них визначених компетентностей з метою успішного виконання конституційного обов’язку із захисту Вітчизни, а отже – розроблення адекватної структурно-функціональної моделі. Подібна модель є цілісним утворенням функціонально пов’язаних складових у системі їх військового вишколу, цільовою функцією якої є формування визначених компетентностей.

До основних нормативно-правових актів, що на сьогодні визначають загальні вимоги до військової підготовки громадян України, слід віднести Закони України: “Про освіту”; “Про вищу освіту”; “Про військовий обов’язок і військову службу”; “Про основи національного спротиву”; “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку”; “Про місцеве самоврядування в Україні”; “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”; “Про Збройні Сили України”; “Про оборону України, а також Укази президента України: “Про Стратегію національного патріотичного виховання”; “Про національну безпеку України”, “Про Стратегію воєнної безпеки України”; Постанову КМ України “Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту та поліцейських”.

Водночас, варто зазначити, що в умовах ведення воєнних дій нормативно-правове забезпечення зазначеної підготовки потребує постійного оновлення,

системного вдосконалення та оперативного реагування на вплив змінюваних у часі та просторі чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ, які можуть або сприяти, або гальмувати покращення якості підготовки громадян. При цьому необхідно, щоб позитивна динаміка системи військової підготовки відповідала найкращим світовим стандартам, а також була адекватною вітчизняним соціокультурним особливостям, відтворювала передовий вітчизняний та зарубіжний досвід застосування структурних складових сил безпеки та оборони й розвивалася шляхом пошуку нових парадигм.

Важливим об'єктом в системі моделювання військової підготовки громадян України є базова загальновійськова підготовка (далі – БЗВП), що являє собою вишкіл певних категорій громадян, під час якого їх навчатимуть виконувати бойові завдання, поводитися зі зброєю та вибуховими пристроями, діяти на полі бою, надавати домедичну та первинну психологічну допомогу тощо.

Базова загальновійськова підготовка згідно із чинним законодавством включається до освітніх програм і навчальних планів закладів освіти усіх форм власності та закладів освіти із специфічними умовами навчання як окрема навчальна дисципліна і складається з теоретичної підготовки, яка проводиться в цих закладах освіти, та практичної підготовки, яка проводиться у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, Держспецтрансслужби (далі – навчальні військові частини) та закладах освіти із специфічними умовами навчання. Термін проведення БЗВП під час воєнного стану – до трьох місяців.

Розглянуті теоретичні аспекти та представлені вище нормативні вимоги до проведення БЗВП склали основу для розроблення відповідної структурно-функціональної моделі (Рис.1).

Основними структурними складовими запропонованої БЗВП є: органи, що відповідають за організацію та реалізацію БЗВП; заклади (структури) освіти, що безпосередньо відповідають за проведення БЗВП; категорії громадян України, які залучаються до підготовки; види підготовки (структурні складові БЗВП); складові процесу технологізації БЗВП; рівень сформованості окремих компетентностей за результатами проходження БЗВП; інтегральна компетентність.

Основними видами підготовки у запропонованій моделі БЗВП є: національно-патріотична, статuti ЗСУ, тактична, вогнева, фізична, розвідувальна, інженерна, підготовка зі зв'язку, підготовка з РХБЗ, домедична, орієнтування на місцевості, виживання, психологічна.

Кожен із зазначених видів підготовки містить відповідні підвиди. Наприклад, вогнева підготовка включає підвид “автоматична зброя”, що складається з двох розділів: догляд за зброєю та застосування зброї. Засвоєння кожного розділу спрямовано на формування відповідних компетентностей, зокрема:

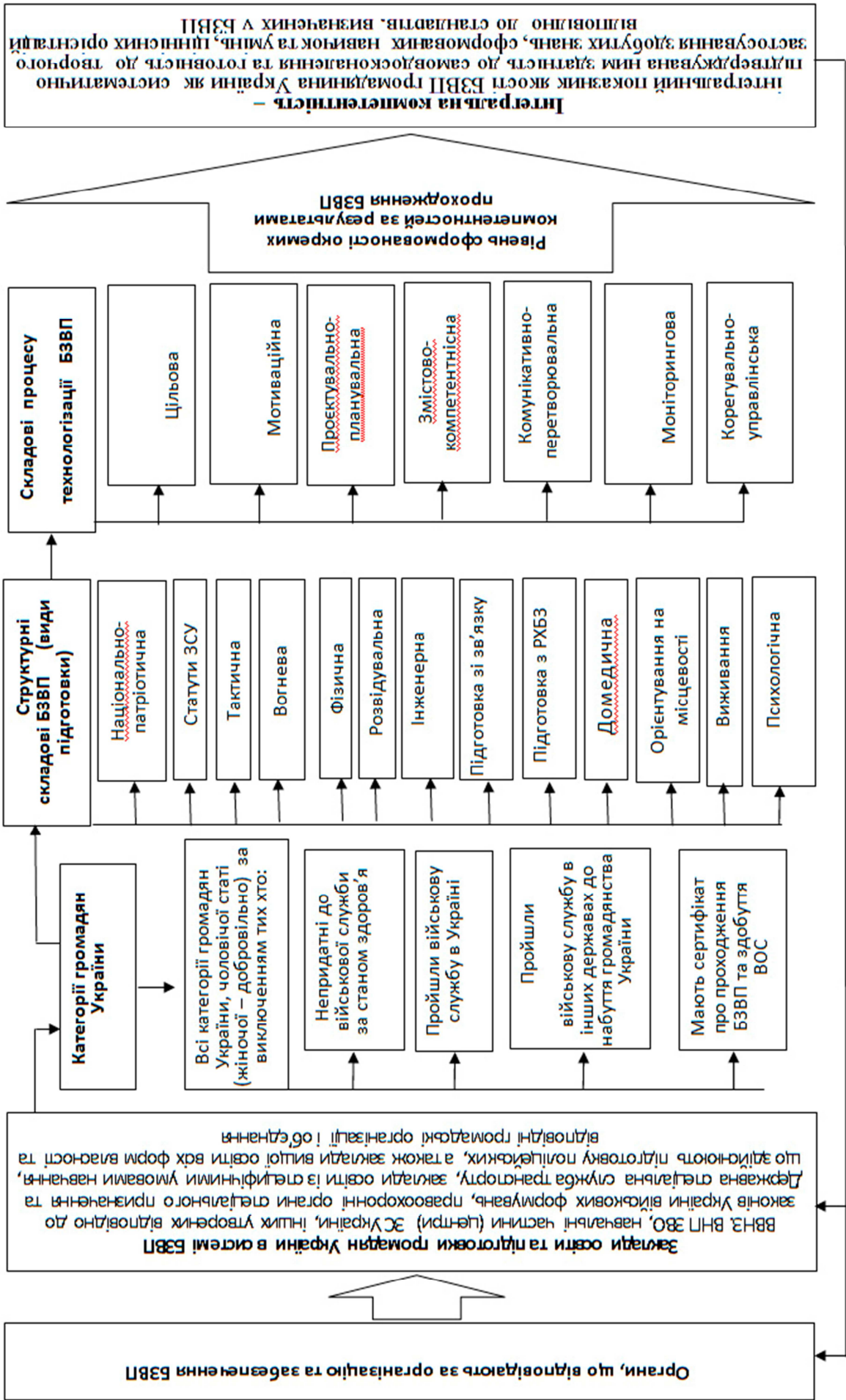

Рис. 1 Структурно-функціональна модель базової загальновійськової підготовки громадян України

1. Структурно-функціональна модель базової загальновійськової підготовки громадян України

1-й розділ – “Догляд за зброєю”: огляд і підготовка автомата АК-74 до стрільби (неповне розбирання та збирання зброї після неповного розбирання); спорядження магазину; заряджання і розряджання автомата; порядок користування прицілами та їх зберігання тощо.

2-й розділ – “Застосування зброї”: стрільба на коротких відстанях з різних положень у т.ч. – у темну пору доби з використанням нічних стрілецьких прицілів, коліматорів; стрільба з місця по малорозмірних нерухомих цілях у т.ч. – з біноклярним прицілюванням по нерухомій цілі; стрільба після пересування зі зміною вогневих позицій; стрільба з місця по цілям, що з’являються та рухаються тощо.

Прояв рівнів сформованості кожної з компетентностей пропонується оцінювати у чотирьох бальній шкалі (2, 3, 4, 5) згідно із вимогами до виконання певних нормативів, де: бал “2” – незадовільно; “3” – задовільно; “4” – добре; “5” – відмінно. Бали переводяться у 100% шкалу шляхом порівняння їх з еталоном – балом “5” окрім незадовільної оцінки – “2”, що прирівнюється до 0 %. Наприклад, бал “4” складає 80% від еталону “5”, тобто: $4:5 \times 100\% = 80\%$. Решта – відповідно. Отримані кількісні показники у відсотках по кожній із представлених складових є основою для визначення оцінки за розділ та загального результату щодо рівня сформованості компетентності за певним видом підготовки та інтегральної компетентності. Узагальнені результати оцінювання розподіляються на три види:

“спроможний” – якщо всі стандарти, які визначалися до підготовки об’єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому з них не менше 50% оцінено не нижче ніж “добре”;

“частково спроможний” – якщо всі стандарти, які визначалися до підготовки об’єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому з них більше 50% оцінено на “задовільно”;

“неспроможний” – якщо не виконано вимоги на “частково спроможний”.

Формування визначених компетентностей за видами підготовки здійснюється із застосуванням певних педагогічних технологій, кожна з яких містить відповідні взаємопов’язані складові, що утворюють цілісну систему, зокрема: цільова; мотиваційна; проєктувально-планувальна; змістово-компетентнісна; комунікативно-перетворювальна; моніторингова; коригувально-управлінська.

Розроблена модель є достатньо універсальною з виразною властивістю адаптивності, що сприятиме цілком аргументованому корегуванню змісту окремих її елементів та міжелементних зв’язків за результатами оцінювання сформованих компетентностей.

РОЗРОБЛЕННЯ СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Розроблення структурно-функціональної моделі військової підготовки громадян України, спровоковано наступними чинниками:

- потреба в оновленні військової підготовки громадян України;
- перегляд нормативно-правового забезпечення військової підготовки громадян України умовах воєнного стану;
- вдосконалення системного підходу до проходження військової підготовки громадянами України з урахуванням чинників безпекового середовища;
- розроблення взаємопов'язаної та логічно-структурної підготовки громадянами України.

Порядок розроблення структурно-функціональної моделі розглядали у відповідності до завдання трансформації системи військової освіти громадян України, а саме: забезпечення та організація спільної централізованої підготовки ЗС України, інших складових сил оборони та підготовки громадян України до Національного спротиву. Крім цього, беручи до уваги особливості військової підготовки громадян України в умовах воєнного стану прийшли до висновку про доречність цього напрямку в контексті нормативно-правових актів, а саме: Закони України: “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про військовий обов'язок і військову службу”, “Про Збройні Сили України”, “Про основи національного спротиву”, “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку; Укази президента України: “Про Стратегію національного патріотичного виховання”, “Про національну безпеку України”, “Про Стратегію воєнної безпеки України”; Постанова КМУ “Порядок проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту та поліцейських”.

Провівши аналіз наукових джерел прийшли до висновку, що структурно-функціональне моделювання у сфері військової освіти є найбільш застосовуючим методом. І у роботі нами було здійснено:

1. аналіз стану військової підготовки громадян України;
2. висунення ідей, які сприяють розв'язанню наявних протиріч та проблем військової підготовки громадян України;
3. обґрунтування підходів до розроблення моделі з уточненням категорій громадян, які підлягають військовій підготовці, порядку проходження ними військової підготовки та перепідготовки, а також переліком предметів для викладання у закладах освіти;
4. інтерпретація результатів моделювання з оприлюдненням 2-х компонентів структурно-функціональної моделі таких як базової та початкової загальновійськової підготовки громадян України.

Розробляючи структурно-функціональну модель прагнули відтворити її найважливіші провідні характеристики, а саме:

а) індивідуальність моделі, її сувору конкретність і спрямованість на відтворення реального фрагмента педагогічної дійсності;

б) образність (здатність представляти особливості кожного з об'єктів підготовки);

в) прогностичність (забезпечення високого ступеня досягнення бажаних результатів – проміжних чи кінцевих);

г) пояснювальний характер (прогнозування можливих змін у структурі управлінської, організаторської, педагогічної діяльності).

Як висновок, система військової підготовки громадян України повинна формувати у населення необхідних компетентностей для виконання ними завдань під час військової служби за контрактом або під час мобілізації; під час проходження служби у військовому резерві; або під час служби у складових національного спротиву (рис. 1).

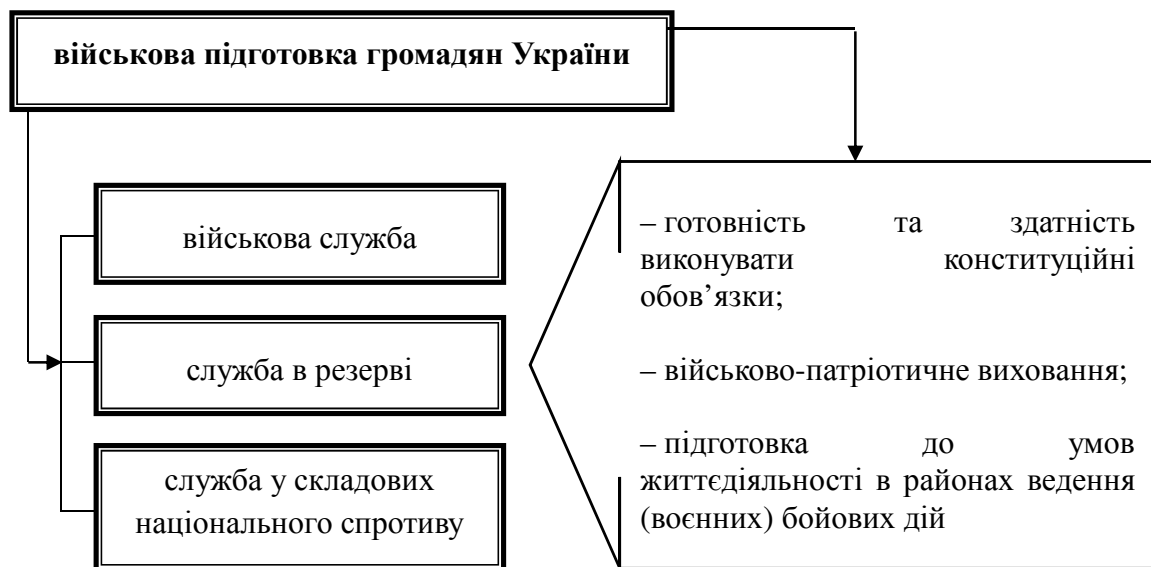

Рис. 1. Завдання військової підготовки громадян України

У будь-якому разі, завданням військової підготовки повинно бути зосередження на успішне виконання громадянами України конституційного обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також забезпечення реалізації права громадян щодо можливостей вибору професії шляхом здобуття додаткових компетентностей, необхідних для належного виконання військового обов'язку та для майбутньої професійної діяльності.

Колесник О.В. (НУОУ)
Васюхно С.І. (НУОУ)
Ткаченко Н.І. (НУОУ)

ВІЙСЬКОВЕ ЛІДЕРСТВО СТРАТЕГІЧНОГО РІВНЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ КЕРІВНИКІВ

Тема військового лідерства - одна з найдискусійніших як у нашому суспільстві, так і в інших країнах.

У польовому керівництві № 6 - 22 «Leader Development» зазначено, що «лідерство є процесом впливу на людей шляхом визначення мети, спрямування та мотивації підлеглих до виконання місії і вдосконалення організації» [1]. У цьому ж документі визначено, що лідер в армії США – це той, хто може надихати людей і впливати на них з метою досягнення визначених цілей. Лідер мотивує людей на дії, «фокусуючись на мисленні та формулюванні рішення для більшої користі організації». Слід розуміти, що це визначення стосується лідерів всіх рівнів (тактичного, оперативного та стратегічного), але, необхідно відмітити, що на кожному з рівнів лідерство має свої певні особливості. Так чим вищий рівень лідера, тим більша відповідальність за прийняті рішення, більша кількість виконавців і необхідно залучати більшу кількість ресурсів для виконання поставлених цілей (завдань), відповідно і зростає ціна допущених помилок.

Стратегічний лідер у військовій сфері – це вищий керівник системи військового управління, який визначає стратегію розвитку складових оборонної сфери стратегічного значення (Департаменти МО України, ГШ ЗС України, ЗС України та інші складові сектору безпеки і оборони) її місію, візію та цілі.

Говорячи про лідерство, багато фахівців надто часто роблять наголос на розвитку компетенцій та навиків, нехтуючи при цьому розвитком рис характеру (чеснот), які й формують справжнього лідера. Дослідники Ivey Business School стверджують, що люди можуть розвивати свої лідерські чесноти, а лідерство - це не характеристика, з якою ми народжуємось, а яку ми можемо розвивати та виховувати у собі.

Крім того існує думка, що будь-яка людина, незалежно від звань і посад, потенційно може бути лідером. Лідерству можна навчитися. Про це говорить і виконавчий директор, який на Світовому економічному форумі у Давосі заявив, що «в лідерстві 24% - це вроджені задатки, а 76% - те, чого можна навчитися, розвинути».

Для розгляду напрямів розвитку (трансформації) військового лідера стратегічного рівня розглянемо основні навички якими він повинен володіти.

Так, на нашу думку, стратегічний лідер повинен мати глибоке розуміння у геополітичній обстановці та середовищі, в якому функціонують складові сектору безпеки і оборони, а також вміти прогнозувати загрози для кожної складової зазначеного сектору.

Ефективний військовий стратегічний лідер, знов таки, на нашу думку, повинен володіти такими основними якостями як:

- психічна стійкість та витривалість;
- високий інтелект;
- готовність своєчасно прийняти рішення та ризикувати;
- можливість прогнозування на середньо та довгострокову перспективу (спроможність формулювати «бачення» майбутнього).
- рівень активності вище середнього;
- здатність забезпечити цілеспрямовану діяльність підпорядкованої організаційної структури;
- здатність критичного мислення у тому числі під час різкої зміни обстановки;
- можливість постійного самовдосконалення та навчання.

Відповідно до наведених вище основних властивостей стратегічного лідера пропонуємо розглянути основні напрями розвитку (трансформації) військового стратегічного лідера в ході його підготовки (навчання) навчання.

Стратегічний лідер повинен постійно критично мислити, розробляти та відповідати за створення довгострокової стратегії, а також брати участь у вирішенні глобальних проблем у воєнній сфері.

Основні напрями його розвитку (трансформації) в ході підготовки (навчання) повинні бути спрямовані на:

- здатність формувати візії, тобто лідер повинен мати чітку та зрозумілу візію майбутнього, яка буде зрозуміла підлеглим керівникам оперативного та тактичного рівнів та надавати сенс подальшої роботи;
- здатність стратегічного мислення, лідер повинен бути здатним вирішувати складні стратегічні завдання та вміти передбачати різні стратегії на довгостроковий та середньостроковий період;
- рішучість, лідер має бути рішучим і готовим до виконання важких рішень для досягнення стратегічної мети, визначених цілей та завдань;
- комунікабельність, лідер повинен бути комунікатором, який може вробити і супроводжувати стратегічні комунікації між його керівниками та підлеглими;
- вміння мотивації, лідер має вміти мотивувати та своїм прикладом надихати підлеглих на досягнення стратегічних цілей;
- вироблення змін, спрямованих на результат – ці зміни є необхідною складовою розвитку (трансформації) лідера. Стратегічний лідер повинен бути готовим до впровадження змін, які спрямовані на досягнення результатів. Це може включати в себе перегляд стратегії, реструктуризацію організації, впровадження нових технологій та інші ініціативи.

Розвиток та трансформація військового лідера стратегічного рівня в ході його навчання повинні бути направлені на конкретний стратегічний результат та вимагати від нього вміння виконати наступні основні заходи:

- аналіз потреб, який передбачає те, що перед впровадженням змін необхідно аналізувати потреби та вимоги щодо їх реалізації;
- планування, яке передбачає ретельне планування змін та визначення конкретних кроків для досягнення визначених результатів;

- залучення підлеглих (колег) та врахування їх думок для прийняття остаточного рішення, це означає що команда повинна бути активно включена у процес прийняття рішень та впровадження змін;
- постійний моніторинг та оцінка, яка передбачає постійне відстежування та оцінювання результатів змін та внесення змін в стратегію для коригування стратегії, якщо це необхідно.

До основних висновків з дослідженої тематики можна віднести те, що:

- визначальна роль у розвитку (трансформації) стратегічного лідера в ході його навчання повинна визначатися тим, що військовий лідер стратегічного рівня відіграє ключову роль у виробленні та супроводженні стратегій, спрямованих на глобальні (стратегічні) результати. Він має навчитися визначати візію та цілі, а також спрямовувати підлеглих до їх досягнення;
- розвиток (трансформація) стратегічного лідера в ході його навчання повинні бути спрямовані на отримання нового (удосконалення існуючого) результату та визначатися тим, що зміни в військовій сфері повинні бути спрямовані на досягнення конкретних результатів, таких як підвищення обороноздатності, забезпечення національної безпеки або виконання інших військових завдань.

Ці зміни на основі виробленого довгострокового прогнозу мають включати в себе обґрунтовані пропозиції щодо розвитку (модернізації) збройних сил або їх складових, адаптацію до нових загроз, або розроблення нових військових доктрин, концепцій, стратегій та ін.

к.і.н. Мітягін О.А. (НУОУ)
к.т.н. Оліферук В.М. (НУОУ)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДГОТОВКИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

З прийняттям Законів України від 16 квітня 2024 року № 3633-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» та від 22 травня 2024 року № 3724-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення системи підготовки громадян до військової служби» відбулися зміни у законодавстві України з питань мобілізації та військової підготовки громадян України, що мають позитивний вплив на посилення обороноздатності країни. Проте аналіз положень цих Законів та практика їх застосування вказують на необхідність вдосконалення законодавства в окресленій сфері.

Так, чинна редакція Закону України «Про військових обов'язок та військову службу» скасовує допризовну підготовку, замінюючи її на початкову загальновійськову підготовку, метою якої є формування первинних загальновійськових знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни,

незалежності та територіальної цілісності України. Початкова підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета «Захист України» та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання. Програми з навчального предмета «Захист України» розробляються та затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, за погодженням з Міністерством оборони України (стаття 9 Закону).

З огляду на зазначене можна зробити висновок, що окремі особи будуть кілька разів вивчати навчальний предмет «Захист України» (наприклад, спочатку - в закладах загальної середньої, згодом - в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти).

Тому варто розглянути можливість в закладах фахової передвищої освіти (зокрема у військових коледжах сержантського складу, де проводиться конкурс по відбору осіб, які на основі повної загальної (профільної) середньої освіти вступають на навчання для здобуття освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра) - передбачити можливість відмови особи від проходження такої підготовки, якщо вона попередньо пройшла таку підготовку в закладах загальної середньої освіти та набула необхідні вміння та навички.

Чинною редакцією статті 21 Закону України «Про освіту» до структури військової освіти віднесена підготовка учнів коледжів з посиленою військово-фізичною підготовкою, яка здійснюється на основі базової середньої освіти.

Проте це положення не узгоджується з нормами Закону України «Про повну загальну середню освіту», згідно зі статтею 35 якого до переліку закладів спеціалізованої освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, коледжі з посиленою військово-фізичною підготовкою не включені.

Також статтею 21 Закону України «Про освіту» до структури військової освіти віднесена підготовка військовослужбовців сержантського (старшинського) складу військової служби за контрактом з одночасним здобуттям фахової передвищої освіти, яка здійснюється на основі повної загальної середньої освіти.

Разом з тим згідно зі статтею 9 Закону України «Про фахову передвищу освіту» фахова передвища військова освіта передбачає військово-професійну підготовку осіб рядового, сержантського (старшинського) складу військової служби за контрактом, яка здійснюється за освітньо-професійними програмами фахової передвищої освіти. Таким чином, норми зазначених Законів потребують удосконалення з метою взаємоузгодження та убезпечення від колізії їх положень.

Також з метою набуття громадянами України відповідних спряможностей щодо захисту держави пропонується включити до загальних компетентностей переліку обов'язкових компетентностей випускників стандартів фахової

передвищої та вищої освіти за всіма спеціальностями обов'язкової загальної компетентності "Здатність та готовність до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, цивільного захисту України" шляхом внесення змін до Методичних рекомендацій, затверджених наказами Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2020 року № 918 "Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів фахової передвищої освіти" (зі змінами) та від 1 червня 2017 року № 600 "Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти" (зі змінами).

Опанування зазначених компетентностей дозволить громадянам України набути базових знань, умінь та навичок у володінні зброєю, засвоїти методи надання медичної допомоги, сформувані у громадян психологічну стійкість та готовність до виконання бойових завдань.

Новіцька А.С. (НУОУ)
Єфименко Г.А. (НУОУ)

Адаптація до війни: як Україна переосмислює цивільну оборону

Система підготовки громадян України – це комплекс заходів, спрямованих на надання громадянам необхідних знань, умінь та навичок для захисту держави, забезпечення її безпеки та участі у національній обороні. Вона охоплює широкий спектр заходів, починаючи від військової підготовки учнів та студентів і закінчуючи створенням резерву для Збройних Сил України. Після широкомасштабного вторгнення російської федерації, система підготовки громадян України зазнала значних змін. Зростання загрози змусило державу переглянути підходи до оборонної спроможності та залучення цивільного населення до захисту країни.

Прийняття Закону України "Про основи національного спротиву" у 2021 році стало фундаментом для системної підготовки громадян до захисту держави. Цей законодавчий акт передбачає створення багаторівневої системи національного спротиву, що включає як офіційні військові формування – Сили територіальної оборони, так і підпільні структури, призначені для дій в тилу ворога. Головна мета цієї системи – забезпечити всебічну оборону України та протистояти будь-яким видам агресії.

Система підготовки сил територіальної оборони в Україні пройшла значний шлях розвитку з моменту її створення: від початкової підготовки на базі територіальних центрів комплектування до створення спеціалізованих навчальних центрів. Мета – забезпечити готовність сил територіальної оборони до виконання широкого спектру завдань, серед яких оборона населених пунктів та проведення розвідувальних операцій. Підготовка здійснюється за сучасними стандартами, з використанням передових методик навчання та озброєння. Військовослужбовці опановують широкий спектр військових дисциплін, включаючи стрільбу, тактику, інженерні роботи та надання медичної допомоги.

Сучасні навчальні центри, оснащені відповідною інфраструктурою та озброєнням, забезпечують комплексний підхід до підготовки військовослужбовців. Застосування передових методик, таких як система EDIP (explain, demonstrate, imitate, practice), дозволяє максимально ефективно передавати теоретичні знання та практичні навички. Крім традиційних військових дисциплін, особлива увага приділяється розвитку фізичної витривалості, а також психологічній стійкості. Важливим компонентом підготовки є формування лідерських якостей, оскільки командири підрозділів територіальної оборони повинні вміти приймати самостійні рішення в складних умовах. Окрім індивідуальної підготовки, проводиться також тренування підрозділів у цілому, що дозволяє відпрацювати взаємодію та координацію дій. Завдяки такому комплексному підходу, сили територіальної оборони України постійно підвищують свою боєздатність та готовність до виконання завдань за призначенням

Паралельно з розвитком сил територіальної оборони, активно формується рух опору. Сили руху опору – це різноманітні формування, що складаються з військовослужбовців, ветеранів, а також цивільних осіб, які пройшли спеціальну підготовку. Система підготовки сил руху опору в Україні являє собою складний комплекс заходів, спрямованих на формування висококваліфікованих підрозділів, здатних ефективно діяти в умовах окупації та забезпечувати національний спротив. Згідно з чинним законодавством, відповідальність за організацію та проведення такої підготовки покладено на Сили спеціальних операцій Збройних Сил України. Вони відповідають за планування операцій, забезпечення зв'язку, постачання необхідними ресурсами та загальне керівництво діями сил руху опору.

Основні завдання сил руху опору:

диверсії та саботаж – знешкодження ворожої інфраструктури, знищення військової техніки та живої сили противника;

розвідка – збір розвідувальної інформації про дислокацію та плани ворога;

партизанська війна – створення партизанських загонів, що діють в тилу ворога;

інформаційна війна – пропаганда ідей української державності, дискредитація окупаційної влади, організація підпільного друку;

співпраця з населенням – налагодження зв'язків з місцевим населенням, надання гуманітарної допомоги, організація підпілля.

Важливо розуміти, що виконання цих завдань вимагає високого рівня професіоналізму, відваги та самопожертви. Сили руху опору є невід'ємною частиною національно-визвольної боротьби і відіграють вирішальну роль у звільненні окупованих територій.

Для підготовки сил руху опору в Україні створено спеціальні навчальні центри. Тут майбутні бійці руху опору проходять комплексну підготовку, яка включає:

базову військову підготовку. Цей етап спрямований на надання кандидатам базових військових знань та навичок: стрільба, тактична медицина, орієнтування на місцевості, фізична підготовка тощо;

спеціальну підготовку. На цьому етапі курсанти опановують спеціальні навички, необхідні для виконання завдань руху опору: диверсійні дії, розвідка, конспірація, зв'язок, використання вибухових речовин;

психологічну підготовку. Паралельно з військовою та спеціальною підготовкою здійснюється комплексна психологічна підготовка, спрямована на формування стійкості до стресу, розвиток лідерських якостей, вміння працювати в команді та приймати самостійні рішення в екстремальних умовах.

Навчання проводиться за сучасними методиками, що включають як теоретичні заняття, так і практичні тренування. Особлива увага приділяється розвитку індивідуальних навичок кожного бійця та злагодженості дій груп.

Можемо підсумувати, що рух опору та територіальна оборона є невід'ємними складовими системи національної безпеки України. Вони забезпечують захист цивільного населення від насильства, грабежів та інших злочинів, вчинених окупантами, а партизани збирають важливі розвіддані про дислокацію, плани та слабкі місця противника, що дозволяє Збройним Силам України ефективніше планувати свої дії. Законодавство України гарантує право громадян на самооборону та участь у національному спротиві. Однак, водночас, воно встановлює чіткі правила ведення бойових дій та визначає відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права.

Таким чином, система національного спротиву України є багатограним і динамічним механізмом, який постійно вдосконалюється з урахуванням сучасних викликів і загроз. Її ефективність залежить від злагодженої роботи всіх складових: державних органів, військових формувань, громадських організацій та кожного окремого громадянина. Система підготовки громадян України до ведення національного спротиву є важливим елементом забезпечення національної безпеки. Проте, для її подальшого розвитку необхідно постійно вдосконалювати існуючі механізми та розробляти нові підходи. Для розвитку системи ми пропонуємо розширити мережі навчальних центрів, що дозволить охопити більшу кількість людей і забезпечити доступність підготовки у різних регіонах, а також підвищити роль місцевих громад в організації та проведенні навчань.

Шабатіна Н.О. (НУОУ)

ПРОПОЗИЦІЇ ДО ФОРМУВАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В СИСТЕМІ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Система військової підготовки громадян України (СВП) – є відкритою соціальною системою, яка функціонує у змінюваному освітньому середовищі і являє структуровану сукупність взаємопов'язаних складових підготовки певних

категорій громадян України (допризовники, призовники, контрактники, військовозобов'язані, резервісти) щодо формування в них визначених компетентностей з метою успішного виконання конституційного обов'язку із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, а також забезпечення реалізації права громадян щодо можливостей вибору професії шляхом здобуття додаткових компетентностей, необхідних для належного виконання військового обов'язку та для майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до п. 9 ст. 1 Закону України “Про військовий обов'язок і військову службу” Документ 2232-ХІІ, (Редакція від 12.10.2023, підстава – 3384-ІХ) щодо військового обов'язку громадяни України поділяються на такі категорії:

допризовники – особи, які підлягають приписці до призовних дільниць;

призовники – особи, приписані до призовних дільниць;

військовослужбовці – особи, які проходять військову службу;

військовозобов'язані – особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави;

резервісти – особи, які проходять службу у військовому резерві Збройних Сил України, інших військових формувань і призначені для їх комплектування у мирний час та в особливий період.

Загальновійськова підготовка є основою підготовки громадян України до національного спротиву та організовується за територіально-зональним принципом. Вона ґрунтується на засадах високої мотиваційної привабливості та узгоджується з процесом трансформації системи комплектування відповідно до принципів та найкращих практик держав-членів НАТО і полягає в опануванні базовими загальновійськовими знаннями, практичними вміннями і навичками та поділяється на початкову і базову підготовку відповідно до ст. 6 розділу 1 Закону України “Про основи національного спротиву” від 16 липня 2021 року № 1702-ІХ.

Зокрема, структурними складовими базової загальновійськової підготовки громадян України (далі – БЗВП) є такі її види:

- національно-патріотична підготовка;
- статуту Збройних Сил України;
- тактична підготовка;
- вогнева підготовка;
- фізична підготовка;
- розвідувальна підготовка;
- інженерна (мінна безпека) підготовка;
- підготовка зі зв'язку;
- підготовка з РХБЗ;
- домедична підготовка;
- орієнтування на місцевості;
- виживання;

– психологічна підготовка.

Більш докладно розглянемо домедичну підготовку з диференціацією її на відповідні компетентності.

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України “Про екстрену медичну допомогу” Документ № 5081-VI, (Редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX). “домедична допомога це – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров’я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов’язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані.

Водночас, наказом Міністерства оборони України від 29 червня 2024 року № 436 “Про затвердження Обсягів надання домедичної допомоги, які надаються під час ведення бойових дій та підготовки сил безпеки і сил оборони за призначенням у тактичних умовах” визначені основні показники домедичної допомоги, які пропонуються розглянути в системі загальновійськової підготовки громадян України на двох рівнях:

Перший рівень – визначення життєвих показників з використанням засобів індивідуального медичного оснащення військовослужбовця — як здатність до застосування громадянами набутих у ході БЗВП навичок та визначення симптомів, зокрема:

- прямий тиск на рану для зупинки кровотечі;
- використання турнікета для зупинки кровотечі;
- тампонування рани;
- накладання тиснучої пов’язки;
- мануальне відновлення прохідності дихальних шляхів;
- відновлення прохідності дихальних шляхів при підозрі на травму шийного відділу хребта;
- мануальне видалення сторонніх тіл з ротової порожнини;
- огляд та пальпація грудної клітини;
- використання вентилярованої/не вентилярованої оклюзійної наліпки;
- переведення в стабільне бокове положення;
- перевірка дихання та визначення його частоти;
- визначення та оцінка пульсу;
- перевірка ефективності вже накладених турнікетів та гемостатичних пов’язок;
- проведення переміщення турнікета;
- введення препаратів перорально;
- оцінка наявності травми голови;
- попередження/боротьба з гіпотермією використовуючи підручні, активні та інші засоби;
- накладання щитка або інших жорстких імпровізованих засобів при травмах ока;
- накладання пов’язок та догляд за ранами;

накладання та закріплення гнучких, імпровізованих шин при ознаках перелому.

Визначення ознак/симптомів:

зовнішньо масивні кровотечі;

обструкція верхніх дихальних шляхів;

травм грудної клітки, що загрожують життю;

напруженого пневмотораксу;

шоку;

травм голови;

травм ока;

перелому кісток;

інгаляційних ушкоджень.

Другий рівень – застосовування способів евакуації пораненого – у даному контексті розглянемо як спроможність:

сортування за наявності декількох постраждалих;

переміщувати пораненого на полі бою одноосібно;

переміщувати пораненого на полі бою двома бійцями;

переміщувати пораненого на полі бою з використанням підручних засобів;

використовувати ноші для транспортування постраждалих;

передавати поранених евакуаційній бригаді тощо.

Тобто, йдеться про сформованість у певної категорії громадян України відповідних компетентностей. При цьому під поняттям “компетентність” відповідно Закону України “Про вищу освіту” слід розуміти – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей.

Щодо рівня сформованості зазначених вище окремих показників компетентності, то він визначається за результатами оцінювання особистості із застосуванням відповідної бальної шкали (“0”; “1”; “2”; “3”; “4”; “5”), де бал “5” засвідчує про здатність і готовність особистості самостійно і в повному обсязі виконувати всі складові щодо надання домедичної допомоги у звичайних та екстремальних умовах. Оцінку в балах слід переводити у відсоткову шкалу шляхом порівняння отриманої оцінки з еталоном балом – “5”).

Якщо, наприклад окремий показник оцінено балом “4” то у відсотковій шкалі: $4:5 \times 100\% = 80\%$.

Щодо рівня сформованості інтегральної компетентності особистості з надання домедичної підготовки, то мінімальне його значення має становити не менше 70% якщо всі стандарти, які нормативно визначалися як вимоги до рівня сформованості показників підготовки об’єкта перевірки, оцінено позитивно, при цьому на “задовільно” оцінено більш як 60% кожного з показників, що є достатньою підставою для завершення підготовки.

Таким чином, надані пропозиції щодо рівня сформованості домедичної компетентності в системі БЗВП громадян України складають певне підґрунтя

для подальшого вдосконалення даного виду підготовки на основі проведення аналізу отриманих результатів та їх узагальнення з урахуванням впливу змінюваних у часі чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Вавілов С.Є. (НУОУ)

ВОЄННА НАУКА І ОСВІТА – ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Із початком повномасштабної військової агресії рф система воєнної науки опинилася в нових реаліях функціонування та постали такі питання, які до сьогодні ніхто не вирішував. В Україні було сформовано засади інституційно-правового регулювання наукової сфери на період дії воєнного стану. Регулювання здійснюється в межах і відповідно до Закону України “Про правовий режим воєнного стану” від 12.05.2015 № 389-VIII, Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні” від 24.02.2022 № 64/202210, затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України.

На сьогодні, освітній та науковий простір нашої країни сконцентровано у двох напрямках: розвиток освіти та науки в умовах війни і їх повоєнна відбудова. Але, попри всі виклики агресора вища освіта та наука в нашій державі існує та розвивається.

У своєму виступі у Верховній раді України на День Конституції Президент України В.О. Зеленський запропонував до загальнонаціонального обговорення основні орієнтири майбутньої Української доктрини. П'ятий основний орієнтир – освіта й наука. В політиці героїв, яку пропонує Президент України для української доктрини зазначено:

Україна вже зараз – єдина держава у світі, яка має успішний досвід ефективного захисту від повномасштабної агресії, вона матиме ще більше такого важливого, цінного досвіду, ми розробляємо платформу для експорту українських оборонних знань, практик – фактично досвіду наших героїв;

Україна потребує принципово нової системи військової освіти. Українські воїни та всі, хто тренує українських воїнів, мають знати: реальна практика буде основою нової української військової освіти. Держава інтегрує тренувальні програми, які зараз показали свою ефективність, а також реальний бойовий досвід наших солдатів і матросів, сержантів, старшин, офіцерів, наших генералів у систему військової освіти;

Уже зараз лідери світу проявляють інтерес до навчання в Україні військовій справі своїх майбутніх воїнів. І це обов'язково стане однією з тих можливостей, які робитимуть український безпековий вплив справді глобальним і світовим.

Уряд України та команда віце-прем'єр-міністра з інновацій Федорова розробляє зараз програму серйозного осучаснення української освіти та

стимулювання розвитку науки в Україні. вона дуже детальна ця програма, заслуговує на увагу, і в ній – багато рішень, які заслуговують на обговорення та – у разі погодження нашою державою, погодження нацією – на реалізацію. Освітній розділ української доктрини має бути максимально пропрацьований – кожен етап освітнього процесу, усі елементи, які важливі для освіти в Україні.

Підсумовуючи, Президент В.О. Зеленський назвав розвиток науки і освіти одним із головних пріоритетів держави при післявоєнному відновленні України. Це активізувало обговорення питання про те, якою ми хочемо бачити науку України і як саме будемо намагатися цього досягти.

Особливої уваги привертає “Візія майбутнього освіти і науки України”, опублікована на сайті Міністерства освіти і науки України.

Також, багато цікавих ідей наведено в Пропозиціях Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій щодо реформування сфери наукових досліджень, розробок та інновацій.

Стратегія національної безпеки України визначає одним з напрямків зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки створення сприятливих умов для розвитку науки, забезпечення розбудови науково-дослідницької інфраструктури, а також ефективну взаємодію вчених із державним і приватним сектором, стимулювання інновацій та запроваджувати новітні технології, зокрема у сферах безпеки та оборони.

У відповідності до Стратегічного оборонного бюлетеня України організовано роботу щодо досягнення перспективної моделі сил оборони та набуття визначених оборонних спроможностей здійснюватиметься з урахуванням актуальних та потенційних воєнно-політичних загроз і викликів та ресурсних можливостей шляхом імплементації таких стратегічних цілей розвитку сил оборони, сформульованих на основі визначених у Стратегії воєнної безпеки України цілей, пріоритетів і основних завдань реалізації державної політики у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва та основних напрямів реалізації воєнної політики України. Пріоритети Стратегії воєнної безпеки України будуть реалізовані шляхом виконання, у тому числі, таких завдань:

забезпечення формування та реалізації ефективної державної політики у воєнній сфері, у сфері оборони і військового будівництва, імплементації поєднаних єдиними цілями, пріоритетами та завданнями Стратегії, Стратегічного оборонного бюлетеня України, програм і планів діяльності Кабінету Міністрів України, взаємоузгоджених з іншими документами планування у сфері національної безпеки і оборони;

упровадження програмно-проектного управління оборонними ресурсами з розробленням та своєчасним оновленням комплексу програм і проектів розвитку оборонних спроможностей, планів утримання і розвитку відповідних складових сил оборони, забезпечення виконання державних цільових програм;

удосконалення процесів планування розвитку озброєння, військової та спеціальної техніки з урахуванням усіх етапів життєвого циклу, їх замовлення, проведення досліджень і розроблень, державних випробувань, контролю якості на етапах виробництва та постачання до ЗСУ, інших складових сил оборони;

розвиток системи воєнної науки, спрямованої на вирішення теоретичних і практичних завдань забезпечення всеохоплюючої оборони, розроблення новітніх систем озброєння, військової та спеціальної техніки;

підтримання технічної готовності та модернізація озброєння, військової та спеціальної техніки, оснащення сил оборони високоточними засобами ураження, безпілотними платформами наземного, морського та повітряного базування, космічною технікою військового призначення.

Перший заступник Міністра оборони України на секції Воєнно-наукової ради Міністерства оборони України за воєнно-теоретичною проблематикою акцентував увагу на деяких питаннях, а саме:

організація наукових досліджень та визначення органами військового управління, які є замовниками наукових досліджень, пріоритетних потреб у науковій (науково-технічній) продукції;

відповідність організаційно-штатних структур та кадрового складу НУ і наукових підрозділів ВВНЗ, ВНП ЗВО завданням, які потребують невідкладного вирішення;

проведення наукових досліджень з вивчення та узагальнення досвіду війни і вироблення на цій основі науково-обґрунтованих рекомендацій, які повинні стати підґрунтям для прийняття якісно нових, нестандартних рішень, необхідних ЗС України у протистоянні з російським агресором;

планування наукових досліджень в системі Міноборони повинно відповідати кращим сучасним практикам країн – членів НАТО, здійснюватися в рамках оборонного планування за процедурами програмно-проектного менеджменту.

До плану українського Уряду з післявоєнного відновлення країни входять завдання з розвитку військово-промислового комплексу України, одне з яких передбачає продовження роботи над утворенням державної агенції з оборонних технологій. При цьому як зразок для наслідування може бути взята Агенція передових дослідницьких проєктів Міністерства оборони США (DARPA).

З метою впровадження нового підходу до планування наукової і науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України на основі спроможностей відповідно до процедур оборонного планування, який дозволить розділити відповідальність з визначення пріоритетних напрямів розвитку наукової і науково-технічної діяльності у сфері оборони, яка покладена на МОУ, та з планування реалізації заходів наукової і науково-технічної діяльності на основі спроможностей відповідно до процедур оборонного планування, відповідальним за яке є ГШ ЗСУ, був виданий наказ МОУ від 16.07.2024 №480.

Тож, підвищення ефективності організації наукової і науково-технічної діяльності в системі МОУ України на основі вивчення та узагальнення досвіду війни і впровадження кращих практик організації наукових досліджень у сфері оборони в країнах-членах НАТО є актуальним завданням.

Горобець В.Ю. (НУОУ)
д.ф. Кітура О.В. (НУОУ)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВОЄННОЇ НАУКИ: ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ

Сучасний стан безпекового середовища та повномасштабного вторгнення російської федерації вимагають переосмислення підходів до наукової і науково-технічної діяльності в секторі оборони. Зростаючі виклики потребують впровадження інноваційних рішень, розробки новітніх технологій та забезпечення їхньої інтеграції у практичну діяльність Міністерства оборони та Збройних Сил України. У цих умовах ключовим завданням стає створення ефективної системи управління науковою діяльністю, яка відповідатиме потребам сучасної оборони та сприятиме зміцненню співпраці з партнерами в рамках євроатлантичного безпекового простору.

Під час роботи над науково-дослідною роботою було розроблено проєкт політики Міністерства оборони України у сфері наукової і науково-технічної діяльності. Цей документ визначає основні принципи, напрями та методи організації наукових досліджень, спрямованих на підтримку обороноздатності держави та інтеграцію України у євроатлантичний науковий простір.

У процесі розробки політики було враховано сучасні виклики, що постали перед державою та Збройними Силами України. Політика спрямована на створення умов для ефективної наукової діяльності, включаючи прогнозування розвитку технологій, інтеграцію цифрових рішень і зміцнення кадрового потенціалу. Також важливим аспектом є забезпечення сумісності з оборонними технологіями держав-членів НАТО та розвиток спроможностей для проведення спільних операцій.

Проєкт політики включає чіткий механізм її реалізації, який охоплює організаційно-управлінські, фінансово-економічні та нормативно-правові інструменти. Цей підхід забезпечить виконання поставлених завдань, сприятиме розвитку інновацій, удосконаленню кібербезпеки та розширенню міжнародної співпраці у науково-технічній сфері. Очікувані результати включають підвищення ефективності наукових досліджень, покращення оборонних спроможностей і інтеграцію української науки у глобальний науковий простір.

Окремої уваги заслуговують основні принципи політики у сфері наукової та науково-технічної діяльності (рис. 1), адже вони є ключовими для її успішної реалізації:

Єдність забезпечує узгоджене планування всіх процесів у Міністерстві оборони та інших підрозділах, щоб наукові дослідження сприяли досягненню оборонних цілей і відповідали національним планам розвитку та рішенням уряду.

Безперервність гарантує сталість планування, де виконані короткострокові плани інтегруються у середньо- та довгострокові, забезпечуючи поступовий розвиток ННТД.

Гнучкість дозволяє адаптувати плани до непередбачених змін як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що є критичним в умовах нестабільної безпекової ситуації.

Точність і реальність означають, що всі плани повинні бути обґрунтованими та враховувати наявні ресурси, щоб уникнути невиконання завдань.

Комплексність передбачає врахування всіх можливих наслідків запланованих дій, забезпечуючи ефективність рішень і мінімізацію ризиків.

Раціональність і обмеженість ресурсів спрямовані на оптимальний розподіл завдань і ресурсів, пріоритетне виконання важливих проєктів.

Директивність визначає обов'язковість виконання завдань і забезпечує інтеграцію отриманих наукових результатів у діяльність оборонних структур.

Інноваційність стимулює розробку нових технологій, підтримку стартапів і співпрацю науки з бізнесом, створюючи умови для розвитку інноваційної екосистеми.

Випереджальність фокусується на прогнозуванні світових науково-технічних тенденцій, що дозволяє Україні бути на крок попереду у впровадженні нових рішень та уникати ризиків.

Цифровізація інтегрує цифрові інструменти в управління ННТД, сприяючи ефективності процесів, використанню великих даних та забезпеченню кібербезпеки. Це також розширює доступ до наукових ресурсів і створює умови для швидкого впровадження нових технологій.

Рис. 1. Принципи політики ННТ

Ці принципи є фундаментом, який забезпечує цілісність та ефективність політики, роблячи її відповідною сучасним викликам та сприяючи інтеграції в міжнародний науково-технічний простір.

В умовах сучасних викликів та нових загроз перед державою особливу важливість набувають пріоритетні напрями розвитку наукової та науково-технічної діяльності. Основні акценти цієї політики спрямовані на вдосконалення структури наукових установ та управлінських процесів, розвиток кадрового потенціалу, а також зміцнення співпраці з міжнародними партнерами.

Пріоритетами є підготовка кваліфікованих науковців, оновлення матеріально-технічної бази, розширення фінансування досліджень та запровадження державно-приватного партнерства. Не менш важливими є інтеграція в євроатлантичний науковий простір, впровадження сучасних методів досліджень і цифрових технологій, а також забезпечення високого рівня кібербезпеки.

Завдяки реалізації цих напрямів планується трансформувати систему ННТД відповідно до стандартів НАТО, підвищити ефективність наукової діяльності, оптимізувати підготовку наукових кадрів та забезпечити надійний захист України сучасними технологіями.

На завершення, розвиток наукової та науково-технічної діяльності в системі Міністерства оборони України є ключовим елементом забезпечення обороноздатності держави в умовах сучасних викликів та глобальних загроз. Впровадження проєкту політики, що базується на принципах єдності, безперервності, гнучкості, інноваційності та цифровізації, дозволить адаптувати наукову сферу до потреб військової справи та інтегрувати її у світовий науковий простір.

Здійснення запропонованих пріоритетних заходів сприятиме не лише підвищенню ефективності наукових досліджень та розробок, але й зміцненню співпраці з міжнародними партнерами, розширенню інноваційної екосистеми та залученню нових джерел фінансування. Оптимізація структури управління науковою діяльністю забезпечить оперативне прийняття рішень та впровадження новітніх технологій у військову сферу.

Реалізація цієї політики стане важливим кроком на шляху до досягнення стратегічної мети – забезпечення сумісності Збройних Сил України зі стандартами НАТО та їхньої готовності ефективно протистояти сучасним загрозам. Успіх у цьому напрямі не лише підсилить обороноздатність країни, але й сприятиме утвердженню України як надійного партнера на міжнародній арені та джерела інновацій у сфері безпеки.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ – СКЛАДОВА РОЗВИТКУ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФЦЕРІВ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Комунікація - процес обміну інформацією між суб'єктами, тоді як ефективна комунікація характеризується здатністю фахівця, зокрема і військового, передавати її таким чином, щоб забезпечити максимально адекватне сприйняття адресатами. Ключовим маркером ефективного спілкування є емоційні вміння, які мають емоційну силу, здатність переконувати та впливати на реципієнта (представника іншої культури).

Одним із конструктів, пов'язаних зі здібностями в області розуміння соціальних взаємодій і внутрішньо особистісних процесів, що пояснюють поведінку з урахуванням специфіки конкретних культур, є емоційний інтелект (термін був популяризований психологом Деніелом Гоулманом у його книзі 1995 року “Емоційний інтелект”).

Поняття емоційного інтелекту доволі нове, тому залишаються відкритими безліч питань. Наявні дані з цієї проблематики дозволяють розглядати емоційний інтелект як надзвичайно важливу, інтегровану, динамічну та контекстуальну характеристику особистісної ідентичності. Він проявляється у здатності розуміти емоції, аналізувати їх зміст, виявляти емоційні підтексти у взаєминах, а також керувати емоціями таким чином, щоб сприяти ефективній когнітивній діяльності через позитивні емоції та долати негативні емоції, які заважають комунікації та досягненню успіху.

Під емоційним інтелектом слід розуміти здатність військовослужбовця усвідомлювати, розуміти та управляти як власними емоціями, так і почуттями інших людей, та використовувати ці навички у взаємодії з оточуючими.

С. Хендел у своїй праці визначив 4 основних опори, на яких ґрунтується емоційний інтелект. Першим стовпом емоційного інтелекту є розуміння власних емоцій. Емоції зазвичай складаються з двох основних частин: психологічної – думки, переконання, які лежать в основі більшості наших емоцій, і фізичної – тілесні відчуття, які часто супроводжують різні емоційні стани. Другий стовп – уміння контролювати власні емоції.

Розуміння власних емоцій та здатність до самоконтролю складають одну з ключових складових емоційного інтелекту, тоді як інша його частина полягає в умінні розпізнавати емоційний стан інших, що визначається емпатією. Усвідомивши власні емоції, можна перейти на вищий рівень — розвиток соціальних навичок, що включають здатність викликати у інших бажані емоційні та поведінкові реакції.

Більш докладно складові емоційного інтелекту схематично представлені на рисунку 1.

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Особисті вміння

Самосвідомість (емоційна обізнаність, точна самооцінка, впевненість)

Емоційна зрілість (самоконтроль, адаптивність, новаторство)

Мотивація (прагнення до досягнень, ініціативність, оптимізм)

Соціальні вміння

Емпатія (розуміння та розвиток інших, людиноорієнтованість, використання різномаяття, політична та культурна свідомість)

Soft skills (впливовість на співрозмовника, комунікація, керування конфліктами, лідерство, нетворкінг, створення колективної синергії)

Рис. 1. Складові емоційного інтелекту

Розуміння власних емоцій та здатність до самоконтролю складають одну з ключових складових емоційного інтелекту, тоді як інша його частина полягає в умінні розпізнавати емоційний стан інших, що визначається емпатією. Усвідомивши власні емоції, можна перейти на вищий рівень — розвиток соціальних навичок, що включають здатність викликати у інших бажані емоційні та поведінкові реакції.

Успіх у налагодженні взаємин у іншому крос-культурному середовищі залежить від розумного володіння емоційним інтелектом, яким і визначається характер і рівень сприйняття військовослужбовцем світу, подій, окремих людей, а також реакція, яка в свою чергу впливає на ефективність його дій. На даний час, програмами підготовки підрозділів Сил спеціальних операцій не передбачено розвиток крос-культурної компетентності, яка обов'язково повинна містити розвиток емоційного інтелекту. Тому виникає необхідність подальшого дослідження даної проблематики.

СИСТЕМА ЗБАЛАНСОВАНИХ ПОКАЗНИКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВОЄННОЇ НАУКИ

Проблематика підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності знаходиться під пильною увагою керівного складу Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України. В системі Міністерства оборони України протягом останніх років здійснено низку кроків з перегляду засад функціонування та організації проведення наукових досліджень в наукових установах, ВНЗ та ВНП ЗВО.

Проблематиці моніторингу та оцінюванню політик та програм останнім часом приділяється багато уваги як закордоном, так і на вітчизняному рівні. Вирішальним для державної політики є результат її реалізації, тобто кількісний вимір її цілей. У процесі формування державної політики в контексті цілепокладання будь-яка складна проблема, може бути зведена до певного переліку складових, що мають кількісне вираження. Складовою частиною здійснення державної політики є визначення механізму її реалізації, що передбачає сукупність засобів, методів і ресурсів, які забезпечать вжиття запланованих заходів відповідно до поставлених завдань. Механізм реалізації державної політики включає комплекс відповідних організаційно управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних заходів.

Процес реалізації цілей починається після прийняття відповідних законодавчих документів і являє собою систему конкретних дій і заходів органів виконавчої влади. Для того щоб ці дії були результативними та сприяли одержанню очікуваних результатів, необхідне виконання відповідних умов: законодавство має точно визначати межі та основні організаційні, а також фінансові аспекти реалізації державної політики; виконавчі органи мають бути наділені необхідними ресурсами та кваліфікованими кадрами; державна політика має заручитися широкою підтримкою серед соціальних груп і лідерів громадсько-політичних організацій; державна політика не повинна провокувати соціальні конфлікти та послаблювати соціально-економічні й політичні підвалини держави. У процесі реалізації політики роль державних органів влади полягає в тому, щоб: отримати необхідні ресурси; розробити відповідні плани та програми; організувати та скоординувати діяльність учасників; вжити заходів щодо досягнення поставлених цілей.

Основними завданнями під час проведення моніторингу та оцінювання результативності реалізації політик і програм є визначення рівня їх виконання через відстеження стану впровадження нових моделей діяльності у відповідній сфері, оцінювання рівня виконання заходів, досягнення цілей, рівнів виконання цільових індикаторів.

У процесі реалізації політики роль державних органів влади полягає в

тому, щоб: отримати необхідні ресурси; розробити відповідні плани та програми; організувати та скоординувати діяльність учасників; вжити заходів щодо досягнення поставлених цілей. Важливим фактором успіху є якість розробленої політики, державних програм чи прийнятих рішень. Багато залежить і від того, наскільки точними є завдання і як їх інтерпретують конкретні виконавці, особливо на нижчих рівнях управління, оскільки на регіональному та місцевому рівнях відбувається повсякденна реалізація державних рішень.

Питання оцінювання ефективності реалізації програм та здатності швидко змінюватися у відповідь на зовнішні вимоги, зберігаючи керованість в умовах нестабільності параметрів, обмежень, при нестачі інших видів ресурсів значною мірою набули актуальності під час дії воєнного стану. Управління цією діяльністю потерпає під впливом традиційної залежності від фінансових показників діяльності як єдиного вірного способу для оцінювання та нездатності державних установ вдало реалізовувати свої політики (стратегії). Виникає потреба в отриманні інструментарію, який на підставі розуміння цілей діяльності організації, врівноважить історичну точність фінансових показників факторами, що визначають майбутню ефективність, та допоможе у реалізації обраної стратегії.

Розвиток сучасного суспільства вимагає постійного контролю за показниками економічної ефективності будь-якого виду людської діяльності. В повному обсязі це відноситься до механізму формування та виконання державних цільових оборонних програм.

Процес оборонного планування в Україні поступово наближається до стандартів НАТО шляхом підвищення прозорості, оптимізації структури державних цільових оборонних програм та контрольованості витрат. Прозорість задач і цілей оборонного планування дозволять законодавчій і виконавчій гілкам влади схвалювати обґрунтовані рішення щодо стратегічного розвитку Збройних Сил України та контролювати ефективність їх виконання.

З введенням в дію Бюджетного кодексу України розпочався поступовий перехід до формування державного бюджету за програмно-цільовим методом (ПЦМ). Міжнародна практика довела його успішність як основного концептуального і практичного підходу до підвищення ефективності бюджетних витрат з погляду досягнення цілей державної політики.

Разом з тим, у галузі управління виконанням оборонних програм, мають місце такі недоліки:

- нечіткість критеріїв деталізації та вартісної оцінки програм;
- відсутність методології розробки показників результативності виконання цільових та бюджетних програм;
- надмірна кількість бюджетних програм та їхня невідповідність оборонним, що знижує можливості дієвого управління ними, моніторингу і контролю за їх виконанням;
- дублювання функцій та завдань бюджетних програм, включення до бюджетних програм окремих функцій та завдань, які не відповідають характеру

діяльності головного розпорядника бюджетних коштів.

Логічним продовженням розвитку системного підходу є запровадження програмно-цільового методу в оборонному плануванні. Система планування, розробки програм та бюджету (PPBS – Planning, Programming, and Budgeting System) постійно розвивається, проте зміст незмінний: шляхом програм пов'язувати довгострокові оборонні цілі з ресурсами, необхідними для досягнення цілей, та з вартістю цих ресурсів. Важливим механізмом системи PPBS є перегляд ступеню досягнення цілей, програм та бюджету, який, в тому числі, призначений для оцінки ефективності програм.

Впровадження ПЦМ в практику оборонного планування сприяло розвитку в оборонних відомствах технологій сучасного менеджменту. Поняття “програмний менеджмент” та “менеджмент проектів” стали невід’ємною складовою частиною процесу оборонного планування. Розвивалися також і методи оцінки ефективності оборонних програм, які застосовуються зараз в рамках відносно нової концепції управління результативністю діяльності (“performance management”), що містить заходи щодо визначення того, наскільки ефективно організація просувається на шляху досягнення запланованих цілей.

До сфери управління результативністю діяльності відноситься також система збалансованих показників (СЗП), в англійському оригіналі Balanced Scorecard, – порівняно нова технологія, розроблена на основі висновків дослідження, проведеного професорами Гарвардської школи економіки Девідом Нортоном і Робертом Капланом. Вирішення проблеми дає збалансований набір показників, реалізуючи основний принцип СЗП, який багато в чому став причиною високої ефективності цієї технології управління, – управляти можна тільки тим, що можна виміряти.

Автори СЗП запропонували чотири напрямки (перспективи) оцінки результативності, що відповідають на найбільш значимі для успішної діяльності компанії питання:

- фінанси (“яке уявлення про компанію в акціонерів та інвесторів?”);
- клієнти (“якою компанію бачать покупці її продукції?”);
- бізнес-процеси (“які бізнес-процеси вимагають оптимізації, на яких організації варто зосередитися, від яких відмовитися?”);
- навчання та розвиток (“які можливості існують для зростання й розвитку компанії?”).

Процес розробки СЗП для конкретної організації полягає в уточненні її головної місії (призначення, сенсу існування, мети), виявленні ключових факторів успіху та формулюванні стратегічних цілей, визначенні ключових показників, які інформують про ступінь досягнення цілей.

Згідно із запропонованою методологією СЗП інтегрує довгострокові стратегічні плани організації з короткостроковими цілями, що піддаються вимірюванню, тому, створена спочатку як нова система оцінки результативності діяльності компанії з урахування нефінансових показників, СЗП поступово перетворилася в основну систему менеджменту для реалізації

стратегічних цілей (рис. 1).

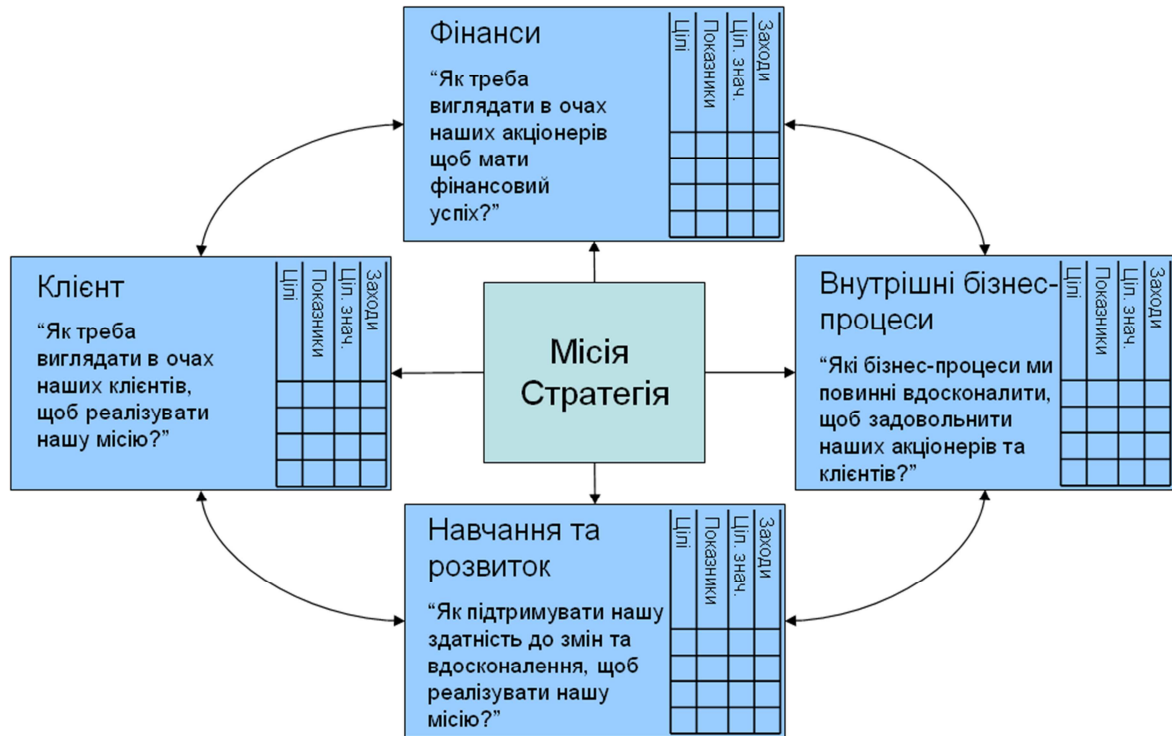

Рис. 1. Класична СЗП

Досвід впровадження СЗП в комерційних організаціях був запозичений урядовими та іншими некомерційними організаціями. У МО тих країн, де була впроваджена СЗП, вона відіграє роль тієї основи, на якій будується оцінка результативності організації в цілому, в тому числі і оцінка ефективності оборонних програм. Впровадження положень СЗП у діяльність органів управління, ВВНЗ, ВНП ЗВО, наукових установ сприятиме виробленню науково-обґрунтованих рекомендацій, які стануть підґрунтям для прийняття якісно нових, нестандартних рішень, необхідних Збройним Силам України у протистоянні з російським агресором, інтеграції військової науки до європейського та світового інтелектуального простору, врахуванню кращих практик і підходів держав-членів НАТО. Враховуючи виклики і загрози національній безпеці в умовах російської збройної агресії, організація наукових досліджень в системі МОУ повинна відповідати кращим сучасним практикам країн – членів НАТО, здійснюватися в рамках оборонного планування за процедурами програмно-проектного менеджменту, забезпечувати формування та реалізацію ефективної державної політики у військовій сфері, у сфері оборони і військового будівництва, імплементації поєднаних єдиними цілями, пріоритетами та завданнями Стратегії, Стратегічного оборонного бюлетеня України, програм і планів діяльності Кабінету Міністрів України, взаємоузгоджених з іншими документами планування у сфері національної безпеки і оборони.

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКОВОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Метою даного дослідження було формування засад розробки механізмів реалізації державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності (далі – ННТД) в системі Міністерства оборони (далі – МО) України.

За результатами аналізу наукових публікацій встановлено, що політика у сфері ННТД системи МО України є складовою частиною державної політики у сфері оборони, якою опікується МО України, а також - державної політики у сферах наукової і науково-технічної діяльності держави, формування і реалізацію якої забезпечує Міністерство освіти і науки України.

Зважаючи на вищевикладене, політика у сфері наукової та науково-технічної діяльності в системі МО України – це сукупність принципів, напрямів, форм та методів діяльності органів військового управління, наукових установ, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, спрямованих на розвиток наукової та науково-технічної діяльності у системі МО України як інтегрованої до державної системи наукової та науково-технічної діяльності, яка функціонує на засадах єдиної законодавчої та нормативно-правової бази, національних стандартах та стандартах держав-членів НАТО.

Основними принципами цієї політики є: єдність; безперервність; гнучкість; точність і реальність; комплексність; раціональність та обмеженість ресурсних можливостей; директивність.

З метою реалізації Політики передбачається виконання заходів, які визначаються відповідними концепціями, стратегіями, планами та іншими програмними документами щодо розвитку Збройних Сил України, інших складових сил оборони.

Державна політика України у сферах наукової та науково-технічної діяльності, як і політика у сфері ННТД системи МО України, в цілому забезпечена нормативно-правовим підґрунтям (відповідними концепціями, стратегіями, планами та іншими програмними документами), але чітко визначених організаційних механізмів її реалізації поки що не розроблено.

Принципи та завдання політики у сфері ННТД системи МОУ вимагають практичного втілення, яке забезпечується не лише визначенням основних завдань та цілей цієї політики, але й конкретним виробленням методів, засобів, форм та суб'єктів її реалізації.

Зважаючи на це приходимо до розуміння необхідності визначення механізмів реалізації державної політики у сфері ННТД у широкому та вузькому форматі. У широкому – це спосіб відтворення в практичному вимірі задекларованих, закріплених на рівні стратегічних та інших нормативно -

правових документів стандартів та способів здійснення суспільних відносин у сфері НіНТД.

У вузькому форматі механізми реалізації державної політики у сфері НіНТД – це сукупність та сформована в певному, закріпленому на законодавчому рівні, виді конфігурація інструментів, методів, засобів й інших елементів практичного втілення державно-управлінських рішень у сфері НіНТД, спрямованих на досягнення конкретних завдань державної політики.

Механізми реалізації державної політики у сфері НіНТД мають типову структурну будову, але суттєво відрізняються від конкретної сфери їх застосування та залежно від органу державної влади, що їх використовує для досягнення цілей державної політики у визначеній сфері. Авторами опрацьована структура системи механізмів реалізації політики у сфері НіНТД системи Міноборони, яка включає наступні механізми:

інституційний;
фінансово-економічний,
політичний,
нормативно-правовий,
організаційний;
інформаційний.

Основоположними складовими механізмів реалізації будуть: методи, важелі, інструменти. Залежно від суб'єктів управління механізмами реалізації на відповідних рівнях буде відбуватися й поділ об'єктів управління. Зважаючи на вищевикладене, узагальнену класифікацію механізмів реалізації доцільно розглядати за функціональним призначенням, за суб'єктами та об'єктами управління. Ключовими етапами формування механізмів реалізації державної політики у сфері НіНТД мають бути: визначення перспективних напрямів науково-технічної та інноваційної діяльності; планування науково-дослідної діяльності; управління у сфері НіНТД; захист прав інтелектуальної власності на результати досліджень; отримання науково-технічної та економічних ефектів.

к.т.н., доц. Черних Ю.О. (ВІКНУ)

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІДСІЧІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

На теперішній час система військової освіти (СВО) функціонує в умовах відсічі збройній агресії російської федерації (РФ), що обумовлює зміни, які відбуваються у Збройних Силах (ЗС) України, зокрема в їх чисельності, структурі, номенклатурі озброєння та військової техніки, а також у процесах управління військовими формуваннями, а саме:

- формуються нові військові частини та органи військового управління тактичного, оперативного та стратегічного рівнів, що спричиняє збільшення обсягів підготовки військових фахівців. Відбуваються зміни організаційних структур органів військового управління та перерозподіл їх завдань та функцій;

- надходження озброєння та військової техніки, інших видів матеріально-технічної допомоги від держав-членів НАТО та іноземних партнерів сприяє істотному розширенню номенклатури озброєння та військової техніки у військах (силах), що, своєю чергою, зумовлює необхідність перегляду підходів до підготовки військових фахівців;

- в органах військового управління та військових частинах впроваджуються процеси та процедури ухвалення військових рішень за стандартами НАТО.

Зважаючи на зазначене, виникає невідповідність між зростанням потреб ЗС України у підготовці військових фахівців та сталістю спроможностей СВО щодо їх підготовки в умовах трансформаційних змін у системі військової освіти. Нові вимоги, підходи та завдання щодо підготовки військових фахівців було визначено в Концепції трансформації системи військової освіти, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2022 № 1490 (далі – Концепція).

Основними завданнями трансформації є:

- створення багаторівневої СВО у відповідності до стандартів та кращих практик країн-членів Європейського Союзу;

- підготовка освітньої діяльності військових навчальних закладів ЗС України до проведення сертифікації (акредитації) курсів професійної військової освіти відповідно до стандартів НАТО та кращих практик країн-членів Європейського Союзу (ЄС). Створення умов для взаємовизнання сертифікатів, отриманих у військових навчальних закладах (ВНЗ) країн-членів НАТО та ЄС;

- створення ефективної системи дистанційного навчання та формування на її платформах кейсу актуальних документів щодо євроатлантичних процедур (TLP, MDMP, OPP) та кращих практик країн-членів ЄС;

- удосконалення адміністративних та управлінських процесів, організаційно-штатних структур ВНЗ ЗС України;

- розвиток навчально-матеріальної бази ВНЗ ЗС України;

- формування вимог до посад науково-педагогічних (педагогічних) працівників та інструкторського складу ВНЗ, рівень підготовленості яких відповідає меті та завданням професійної військової освіти;

- створення системи забезпечення якості військової освіти у ВНЗ ЗС України.

Водночас зміни, які відбуваються у ЗС України, спричиняють появу викликів у питаннях управління СВО, що стосуються:

- незавершеності процесів планування та розподілу сфер відповідальності за виконання нових завдань та функцій, пов'язаних з реалізацією Концепції;

- незавершеності процесів створення системи управління службовою кар'єрою на основі принципів і засад, прийнятих у державах-членах НАТО, формування нового стилю військового лідерства, мотивації та розвитку військових фахівців, що проявляється у відсутності актуальних та сучасних кваліфікаційних вимог і професійних стандартів підготовки військових фахівців;

- незавершеності процесів формування та розмежування завдань, функцій та повноважень між замовниками та споживачами освітніх послуг – з одного боку та організаційними структурами координації і контролю якості військової освіти – з

іншого, що в сукупності створює ризики у забезпеченні якості військової освіти та підготовки військових фахівців для потреб ЗС України та інших складових сил оборони;

неефективного використання людських та фінансових ресурсів при реалізації Концепції.

Таким чином, процеси управління СВО виходять за межі розподілу повноважень та встановлення підпорядкованості між учасниками освітнього процесу, а також тісно пов'язані із процесами менеджменту планування, організації, мотивації, координації та контролю, й потребують упорядкування шляхом розроблення нової стратегії менеджменту системи військової освіти.

Метою нової стратегії менеджменту СВО є удосконалення процесів управління ВНЗ України шляхом формування нової парадигми та впровадження сучасних процесів менеджменту в системі військової освіти для ефективного управління людськими та матеріальними ресурсами, надання якісних освітніх послуг зі здобуття військової освіти та забезпечення набуття здобувачами військової освіти нових освітніх та професійних компетентностей.

При визначені нової стратегії менеджменту системи військової освіти доцільно використовувати такі основні принципи:

- принцип єдності (Mission Command) полягає у централізації планування з чітким розподілом повноважень для досягнення кінцевої мети;
- принцип транспарентності – лаконічний, чіткий, зрозумілий та прозорий управлінський процес з мінімізацією дублювання функцій, спрямований на виконання лише необхідних завдань та відкрите і зрозуміле керівництво, коли інформація доступна всім заінтересованим сторонам;
- принцип безперервного вдосконалення – постійне та циклічне покращення процесів, продуктів та послуг, що зумовлює розвиток системи забезпечення якості освіти;
- принцип ефективності полягає в оптимальному використанні наявних людських та матеріальних ресурсів для досягнення найякіснішої підготовки військових фахівців.

Зазначимо, що нові вимоги, підходи та завдання щодо підготовки військових фахівців, які визначено в Концепції, створили передумови для виникнення проблем та невідповідностей у низці питань регулювання відносин між стейкхолдерами освітнього процесу, зокрема в необхідності:

уточнення змісту професійних стандартів за всіма рівнями військової освіти з урахуванням досвіду ведення бойових дій, зміни принципів та способів ведення збройної боротьби, вивчення питань досягнення взаємосумісності підрозділів ЗС України та інших складових сил оборони з підрозділами збройних сил держав-членів НАТО;

перегляду підходів до підготовки офіцерів запасу в закладах вищої освіти у зв'язку з браком сучасного досвіду бойових дій у викладачів, низьким рівнем матеріально-технічної бази освітнього процесу, викладанням застарілих процесів планування та прийняття військових рішень;

удосконалення підходів та процедур залучення до військової служби та здобуття військової освіти цивільних осіб з вищою (фаховою передвищою, професійно-технічною) освітою за галузями знань та спеціальностями, спорідненими із військово-обліковими спеціальностями;

належного розвитку академічної мобільності науково-педагогічних працівників, розширення практики запрошення провідних фахівців, у тому числі закордонних, для проведення навчальних занять;

упорядкування координації відносин між МО України, ЗС України та іншими державними органами управління сектору безпеки і оборони з питань підготовки військових фахівців;

формування нової системи менеджменту якості військової освіти для ефективного впровадження багаторівневої підготовки сержантського (старшинського) складу та професійної військової освіти офіцерського складу;

скорочення надмірно великого переліку цивільних галузей знань та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка військових фахівців задля суттєвого зменшення навантаження на інфраструктуру ВВНЗ та ВНП ЗВО, а також видатків на утримання постійного складу та акредитацію освітніх програм, визначення доцільності підготовки військових фахівців за малочисельними спеціальностями та залучення фахівців з цивільного сектору для проходження служби у ЗС України;

усунення дублювання споріднених спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка військових фахівців у різних ВВНЗ та ВНП ЗВО;

удосконалення підходів та процедур щодо матеріально-технічного забезпечення ВВНЗ та ВНП ЗВО органами військового управління, яким вони підпорядковані, та замовниками на підготовку військових фахівців.

Виходячи із вище зазначеного, основними напрямками удосконалення СВО на теперішній час доцільно визначити наступні:

1. Нарощування її інноваційного потенціалу, інтеграція у європейський та світовий військово-освітній і правовий простір, підготовка військових фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо національної безпеки та оборони Вітчизни, до самонавчання, розвитку власної творчої індивідуальності, невтомного, наполегливого самостійного засвоєння нових знань протягом життя, їх примноження, орієнтації в широких потоках різноманітної інформації, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах.

2. Розроблення та ухвалення стандартних операційних процедур (SOP) для планування та формування кваліфікаційних вимог і професійних стандартів підготовки військових фахівців.

3. Уточнення переліку спеціальностей (освітніх програм) підготовки військових фахівців, їх відповідності військово-обліковим спеціальностям офіцерського (сержантського) складу, а також оновлення переліку замовників (співзамовників) на підготовку військових фахівців у ВНЗ України.

4. Визначення повноважень органів військового управління, які є замовниками та співзамовниками на підготовку військових фахівців у СВО.

5. Розроблення вимог, завдань та функції органів військового управління, у підпорядкуванні яких перебувають військові навчальні заклади, а також тих, які є замовниками та співзамовниками на підготовку військових фахівців.

6. Внесення змін до положень та штатів органів військового управління, створення вертикалі менеджменту системи військової освіти.

7. Розроблення нових (додаткових) вимог до вступників та порядку прийому до ВНЗ на всіх рівнях військової освіти та підготовки. Запровадження під час вступу до магістратури Єдиного державного кваліфікаційного іспиту,

8. Розроблення нових освітніх програм підготовки військових фахівців, спрямованих на набуття нових професійних компетентностей та формування нового стилю військового лідерства з урахуванням досвіду ведення бойових дій під час відсічі збройної агресії РФ.

9. Розмежування повноважень між стейкхолдерами для забезпечення координації менеджменту якості військової освіти.

10. Створення структурних підрозділів контролю якості освіти в органах військового управління та військових навчальних закладах. а також сформувати чітку вертикаль управління професійною військовою освітою, передбачивши інститут директорів курсів, наставників та інструкторів.

11. Створення системи забезпечення якості вищої та фахової передвищої освіти на національних засадах якості та професійної військової освіти за вимогами директив НАТО Vi-SCD 075-002, 004, 007 «Освіта і підготовка» та ін.

12. Проведення інституційного аудиту системи професійної військової освіти у військових навчальних закладах із залученням представників держав-членів НАТО.

13. Створення нової безперервної системи вивчення (використання) та удосконалення рівня володіння іноземною мовою особовим складом ЗС України під час службової діяльності.

Порядок оформлення та подання тез доповідей до науково-практичної конференції “Актуальні проблеми розвитку військової освіти і науки, шляхи їх вирішення” Національного університету оборони України

Щорічна науково-практичної конференції “Актуальні проблеми розвитку військової освіти і науки: шляхи їх вирішення” проводиться науково-дослідним управлінням проблем розвитку військової освіти та науки Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України

Основні тематичні напрями конференції:

Актуальні проблеми розвитку військової освіти
Актуальні проблеми підготовки військових фахівців
Актуальні проблеми розвитку військової науки

Вимоги до технічного оформлення тез доповідей

Оформлення статей здійснюється з дотриманням таких основних правил:
відповідність Держстандарту ДСТУ 8302: 2015;

мова тез – українська;

на першій сторінці тексту у правому верхньому куті друкуються (шрифтом 14, вирівнювання справа): науковий ступінь; вчене звання; прізвище, ім'я автора; назва організації, в якій працює автор;

заголовок тез (після пропуску в один інтервал друкується великими літерами (шрифт 14, жирно, вирівнювання посередині);

тези доповіді виконується у форматі А4 шрифтом 14 (Times New Roman), в редакторі Microsoft Word, через один інтервал, з відступами на початках абзаців 1,25 см, з полями: верхнє – 2 см, нижнє – 2 см, ліве – 2 см, праве – 2 см; обсяг тез до 4 сторінок, як правило, повністю заповнених.

Організаційний комітет залишає за собою право не розглядати тези доповіді:

не відповідає вимогам до оформлення та до наукового стилю викладу матеріалу;

не має наукової новизни та практичної значущості;

не відповідає тематиці конференції;

виконана з використанням автоматичного комп'ютерного перекладача;

не відредагована (містить граматичні та стилістичні помилки);

порушено етику наукових досліджень, зокрема, якщо у тезах виявлено плагіат.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Науково-практичної конференції

**“Актуальні проблеми розвитку військової освіти
і науки: шляхи їх вирішення”**

03 жовтня 2024 року